

HOOFTUK 2

DIE VROEË BEDIENING VAN DIE N. G. KERK IN DIE GOUDVELD

2. Die bearbeiding van lidmate deur die Moedergemeente van Odendaalsrus

2.1 Agtergrondskets van die gemeente

Die dorp Odendaalsrus soos dit vandag bekend is, maar voorheen as Odendaalsrust bekend was, is in die distrik Hoopstad geleë. Daarenteen is dit ook aangrensend aan die distrikte Kroonstad en Winburg. 'n Belangrike oorwegende rede vir die daarstelling van Odendaalsrus moet aan die kerklike behoeftes van die inwoners in die kontrei toegeskryf word. Hulle moes vir hul kerkbywoning per ossewa na plekke soos Kroonstad, Ventersburg of Bothaville reis.¹ Om begryplike redes was die afstande te ver en moeisam sodat 'n eie dorp met 'n kerk en die nodige infrastruktuur die enigste alternatief was.

Met die ondertekening van die Vredesverdrag in 1902, was die bevolking in die gebied ekonomies verarm sodat hulle nie 'n eie selfstandige gemeente kon bekostig nie. Derhalwe het predikante soos ds. G. W. B. van der Lingen van Kroonstad en ds. C. J. Snyman van Ventersburg kerkdienste onder 'n wilgerboom by 'n dam gehou. Die sakramente van die doop en nagmaal was dikwels onder dié omstandighede bedien.²

Die dorp Odendaalsrus is die oudste dorp in die Goudveld. Dit was in 1899 gestig en dertien jaar later in 1912 het dit munisipale status verkry. Odendaalsrus se naam is aan J. J. Odendaal te danke, wat in 1878 die plaas van H. W. Huyser gekoop het.³

In September 1905 het die twee onderskeie Ringskommissies van die 'Centrale Ring' en 'de Rings Commissie van den Noordelijken ring' op voorstel van 'n predikant van Thaba Nchu, die nodige aanvoorkerk vir die stigting van 'n gemeente op 8 November 1905 in Odendaalsrus, gedoen.⁴ Ds. C. H. Boshoff van Bethulie het as eerste Konsulent vir die gemeente gediens, terwyl die eerste kerkraadsvergadering amptelik op 6 Januarie 1906 plaasgevind het.⁵

¹ M. G. W. de Kock, *75 Jaar van Gods Genade in die Goudveld: Ned. Geref. Kerk Odendaalsrus 1905 - 1980*, p. 10.

² Ibid. Ds. van der Lingen was die seun van die bekende ds. G. W. A. van der Lingen van die Paarl.

³ M. H. Chawane, *Black Urbanization on the Orange Free State Goldfields 1946 – 1957* (Unpub. M. A. dissertation, Vista, 1996), pp. 28 - 29; B2209 J. D. Wessels, *Geskiedenis van die N. G. Gemeente Odendaalsrus: Halfeeuftes 1905 - 1955*, p. 3; D. Jacobson, *Maize Turns to Gold*, p. 51; A. P. Cartwright, *The Gold Miners*, pp. 306 - 307; M. G. W. De Kock, *75 Jaar van Gods Genade in die Goudveld: ...*, p. 9.

⁴ Ibid., pp. 10 - 11; *De Fakkel*, 6.12.1905, p. 362.

⁵ J. D. Wessels, *Geskiedenis van die N. G. Gemeente Odendaalsrus ...*, p. 3.

By die eerste kerkraadsvergadering is die volgende kerkraadslede volgens art.52 verkies: Die ouderlinge was onder andere: Cornelis Janse Wessels, Jacobus Stiglingh, Daniël Rudolf Pretorius en Albert Grobbelaar. As diakens: Andries Hauptfleisch, Abraham Pretorius, Daniël Benjamin Lombard, Barend Klopper, Rudolf Odendaal, Mattheus Marais, Christoffel Viljoen en W. Immelman. Daar is ook by die betrokke kerkraadsvergadering besluit om nie 'n predikant vir die eerste jaar te beroep nie, aangesien die gemeente se finansiële posisie nie na wense was nie. Alternatiewelik het ds. Boshoff as konsulent die gemeente teen 'n vergoeding van £33 per jaar bedien.⁶

By dieselfde kerkraadsvergadering is op voorstel van ouderling Wessels besluit om 'n kerk te bou. Die aanvanklike bedoeling was om 'n sinkgebou van 40 vt. by 80 vt. op te rig. Derhalwe is die volgende lede tot die Boukommissie benoem: D. Pretorius, C. Wessels, W. Immelman, A. C. Hauptfleisch, B. Klopper, G. Goosen, F. Rossouw en A. du Randt.

Daar was geen fondse beskikbaar vir die bou van die kerk nie en die kommissie is gevra om die geld te leen.⁷ So 'n persoon het hulle dan ook in F. J. Lategan gevind.⁸ Daarenteen is die kommissie bygestaan deur 'n besluit van die kerkraad, om benewens die Nagmaal in April, ook 'n basaar vir die insameling van fondse te hou. Vervolgens kan gemeld word dat die kerkraad en gemeente vanuit die staanspoor die behoefte aan 'n doelmatige aanbiddingsplek gehad het. Derhalwe is die nodige stappe geneem om in die behoefte te voorsien. Intussen was die gemeente besig om geleidelik te konsolideer. In die daaropvolgende jaar is die wens vervul toe die voornemende kerkgebou ingebruik geneem is.⁹ Die inwyding van die kerk het in 1907 plaasgevind. By dié geleentheid het di Van der Lingen van Kroonstad en Boshoff die inwyding behartig. Die sinkkerk se koste het £1,300 beloop en is deur 'n bouer van Ventersburg voltooi. 'n Konsistorie het ontbreek wat later deur dieselfde bouer teen 'n koste van £110 voltooi is.¹⁰

Ds. Van der Lingen se teks vir die inwydingsrede was Psalm 132 verse 7,8 en 9: 'Wij zullen in Zijne woningen in gaan, wij zullen ons nederbuigen voor de voetbank Zijner voeten. Sta op, Heere! Tot Uwe ruste, Gij en de ark Uwer sterkte! Dat Uwe priesters bekleed worden met gerechtigheid, en dat Uwe gunstgenoten juichen.' Die Kanselbybel is by die inwyding deur ouderling C. Wessels, 'n oud-generaal ingebring.¹¹

Die gemeente was na 'n jaar steeds sonder 'n leraar en ds. Boshoff is gevra om steeds behulpsaam te wees. Sy vergoeding was nou £45 per jaar.¹²

⁶ M. G. W. de Kock, *75 Jaar van Gods Genade in die Goudveld: ...*, p. 11.

⁷ J. D. Wessels, *Geskiedenis van die N. G. Gemeente Odendaalsrus: ...*, p. 5.

⁸ M. G. W. de Kock, *75 Jaar van Gods Genade in die Goudveld: ...*, p. 12.

⁹ Ibid.

¹⁰ J. D. Wessels, *Geskiedenis van die N. G. Gemeente Odendaalsrus: ...*, p. 5.

¹¹ Ibid.

¹² M. G. W. de Kock, *75 Jaar van Gods Genade in die Goudveld: ...*, p. 12.

Die voorwaarde aan die vergoeding was dat 'n deel van die geld terugbetaal moes word indien ds. Boshof nie langer as konsulent kon voortgaan nie.¹³

Die gemeente kon geleidelik opstaan van die verwoestende effek wat die Anglo-Boereoorlog op gemeentelike gehad. Daar was baie gemeentelike wat in armoede gedompel was en die kerkraad moes na hulle omsien. Die gevalle van allementasie het gereeld voorgekom sodat die kerkraad aandag daaraan moes gee.¹⁴

Ten spyte van die na-oorlogse swaarkry en stryd het die gemeente en kerkraad hul voete geleidelik gevind. Dermate is op 27 Julie 1907 'n gekombineerde kerkraadsvergadering gehou om 'n leraar vir die gemeente te beroep. Die traktement vir die betrokke leraar is op £300 vir 'n getroude en £250 vir 'n ongetroude leraar vasgestel. By die betrokke vergadering is besluit om ds. Naude van Kroonstad te beroep. Hy het egter vir die beroep bedank¹⁵ en op 14 September 1907 is weer 'n gekombineerde kerkraadsvergadering belê, waarop besluit is om 'n leraar teen 'n algemene bedrag van £300 te beroep.

2. 2 DIE LERAARS VAN DIE N.G MOEDERGEMEENTE

Die keuse het op ds. J. P. van der Walt van die Paarl geval. Hy het die beroep aanvaar en op 20 Desember 1907 is hy op Ventersburg-weg (Hennenmanstasie) saam met die ander leraars, wat die bevestiging moes behartig, ingewag. Hy is die eerste naweek na sy aankoms in die gemeente as leraar bevestig.

In die gemeente was geen pastorie beskikbaar nie en hy en sy gade moes by Izak van der Vyver, op die hoek van Weeber- en Steynstraat, tydelik inwoon. Die kerkraad het op 18 Januarie 1908 besluit om 'n pastorie te bou wat in dieselfde jaar voltooi is. Die voorsiening van water was 'n probleem en die kerkraad het toe besluit om watertenk vir die opvang van reënwater aan te bring.¹⁶

Gedurende die bediening van ds. Van der Walt is in Oktober 1908, 'n versoek van die Kleurlingbevolking (waarskynlik naturelle) gehanteer, om 'n kerkie naby die lokasie op te rig. Die kerkraad het gevolglik toestemming om in die gemeente vir dié doel te kollekteer toegestaan.¹⁷ Ds. Van der Walt het in September 1909 'n beroep na Frankfort ontvang. Hy het dit aangeneem en daar gearbei totdat hy sy emeritaat in 1941 aanvaar het.¹⁸

¹³ Ibid.

¹⁴ Ibid., p. 13; *Kerkraadsnotule Odendaalsrus*, 26. 7. 1907, VKA.

¹⁵ *Kerkraadsnotule Odendaalsrus*, 26.7.1907, VKA, 12.

¹⁶ M. G. W. de Kock, *75 Jaar van Gods Genade in die Goudveld: ...*, p. 15; *Kerkraadsnotule Odendaalsrus*, 18.1.1908, VKA, 23; J.D. Wessels, *Geskiedenis van die N. G. Gemeente Odendaalsrus*, p. 9.

¹⁷ J. D. Wessels, *Geskiedenis van die N.G. Kerk Gemeente Odendaalsrus: ...*, p. 9

¹⁸ M. G. W. de Kock, *75 Jaar van Gods Genade in die Goudveld: ...*, p. 16

Ds. T. C. Dönges van Hoopstad was die tweede konsulent van die gemeente toe ds. J. R. Hugo van Niekerkshoop in die plek van ds. Van der Walt beroep is.¹⁹ Hy het egter die beroep bedank waarna prop. G. B. A. Gerdener (latere professor aan die Universiteit van Stellenbosch) beroep is. Hy het ook die beroep bedank.²⁰ Hierna is prop. W. J. J. A. du Toit op 29 Januarie 1910 beroep en hy het dit aanvaar.²¹ Hy is dus in April 1910 as tweede leraar van Odendaalsrus bevestig.

Die gemeente se finansiële posisie was nog swak en gevolglik moes twee basaars per jaar gehou word, om fondse aan te vul.²² Die gemeente het nog 'n skuld van £400 gehad. Gedurende 'n kerkraadsvergadering op 4 Februarie 1911 is besluit om die aangeleentheid indringend by 'n gemeentevergadering te bespreek.²³ Daar is ook besluit dat die bank in die vervolg alle sake-aangeleenthede sou behartig, aangesien 'n bankrekening nodig geblyk het.²⁴ 'n Besluit is ook geneem dat die gemeentelêde "een deel uit elke honderd van hul inkomste sou bydra" om die geld wat by F. J. Lategan geleen is, terug te betaal.²⁵

Die sinkkerkgebou het te klein geword, omdat al hoe meer mense in die gebied kom woon het. Derhalwe is die aangeleentheid by 'n kerkraadsvergadering op 25 April 1914 bespreek.²⁶ Daar is besluit in stede daarvan om die kerkgebou groter te maak, om eerder 'n nuwe kerk te laat bou. Dit het daartoe aanleiding gegee dat 'n kerkboufonds gestig is. 'n Nuwe kerkgebou is mettertyd opgerig.

Die Rebelle in 1914 het groot beroeringe in die gemeentes veroorsaak en gevolglik was Odendaalsrus nie gespaar nie. Die lidmate van die gemeente was in twee verdeel en baie lede van die kerkraad het bedank. Daarenteen moes kerkraadslede bedank wat die wapen opgeneem het.²⁷

Nadat ds. Du Toit ses weke siekteverlof gehad het, het hy in Januarie 1916 sy demisie aangevra. Op 24 Januarie 1916 het hy sy akte van demisie ontvang.²⁸

¹⁹ *Kerkraadsnotule Odendaalsrus*, 4. 9. 1909, VKA.

²⁰ *Ibid.*, 30. 10. 1909, VKA.

²¹ M. G. W. de Kock, *75 Jaar van Gods genade in die Goudveld: ...*, p. 16.

²² J. D. Wessels, *Geskiedenis van die N. G. Gemeente Odendaalsrus: ...*, p. 11.

²³ *Kerkraadsnotule Odendaalsrus*, 15.4.1911, VKA.

²⁴ *Ibid.*, 4. 2. 1911, VKA.

²⁵ *Ibid.*, 15. 4. 1911, VKA; J. D. Wessels, *Geskiedenis van die N. G. Gemeente Odendaalsrus: ...*, p.11.

²⁶ *Kerkraadsnotule Odendaalsrus*, 25. 4. 1914, VKA

²⁷ *Ibid.*, 6. 11. 1915, VKA.

²⁸ J. D. Wessels, *Geskiedenis van die N. G. Gemeente Odendaalsrus: ...*, p. 12.

By 'n kerkraadsvergadering op 12 Februarie 1916, is die konsulent, ds. J. J. Krige van Bothaville, beroep. Hy het dit egter bedank en daarna is ds. P. S. Z. Coetzee beroep.²⁹ Hy en sy gade is in April 1916 op Odendaalsrus verwelkom.

Daar was verdeeldheid in die gemeente weens die Rebelle en sy intrepreek het oor die volgende Skrifgedeelte gehandel: 'Voorts, Broeders! Zijt blijde, wordt volmaakt, zijt getroost, zijt eensgezind, leeft in vrede; en de God der liefde en des vredes zal met u zijn' (2 Kor 13:11). Dit wil voorkom dat die preek die gewenste uitwerking gehad het.³⁰

Hy was die eerste predikant in die gemeente vir wie 'n motor in stede van 'n kar en perde aangekoop is.³¹ Gedurende sy huisbesoek moes hy die gemeentelide wat oor die politiek verdeeld was, weer bymekaar kry. Hy het deur volhardende geestelike bearbeiding daarin geslaag om die gemeentelide tot 'n hegte eenheid saam te snoer.³²

Daar het ook 'n donkertyd vir die gemeente weens die griep in Oktober 1918 aangebreek. Selfs die pastorie is in 'n hospitaal omskep. Baie mense moes in die bed bly as gevolg van die siekte. Hierdie griep het baie lewens geëis, sodat baie vrouens met die eerste doop voor die kansel in swart geklee was. Hulle was weduwees wat hul mans deur die gevreesde griep verloor het.³³

Daarenteen het 'n skoolkoshuis onder ds. Coetzee se leiding tot stand gekom. Hy het self die pligte van 'n onderwyser vir ongeveer nege maande vervul, toe die eerste matriekklas 'n werklikheid geword het. Hy het vakke soos rekeningkunde en algebra aangebied, al het dit beteken dat hy met slegs vier ure se slaap in die nag moes klaarkom.³⁴

Ds. Coetzee is in Desember 1919 na Philippolis beroep. Hy het die beroep na 'n verblyf van driejaar en ses maande in die gemeente aangeneem.³⁵ Hy was 'n merkwaardige mens wat ook by die inhuldiging van die eerste twee staatspresidente opgetree het.³⁶

Nadat hy sy emeritaat aanvaar het, het hy hospitaalbearbeiding in Bloemfontein se hospitale gedoen. Sy wens was om in diens van sy Meester te sterf. Hy sou nog pasiënte

²⁹ *Kerkraadsnotule Odendaalsrus*, 13. 2. 1916, VKA.

³⁰ M. G. W. de Kock, *75 Jaar van Gods Genade in die Goudveld: ...*, p. 21; J. D. Wessels, *Geskiedenis van die N. G. Gemeente Odendaalsrus: ...*, p. 13.

³¹ *Ibid.*, p. 12.

³² *Kerkraadsnotule Odendaalsrus*, 6. 5. 1916, VKA.

³³ M. G. W. de Kock, *75 Jaar van Gods Genade in die Goudveld: ...*, p. 21.

³⁴ J. D. Wessels, *Geskiedenis van die N. G. Gemeente Odendaalsrus, ...*p. 5; Ongepubliseerde manuskrip: *Geskiedenis van die skool op Odendaalsrus, 1916 – 1971*, M. G. W. de Kock, N.G. Kerk Pastorie, Odendaalsrus, pp. 1 - 2.

³⁵ *Kerkraadsnotule Odendaalsrus*, 8.11.1919, VKA.

³⁶ M. G. W. de Kock, *75 Jaar van Gods Genade in die Goudveld: ...*, p. 22.

in die Nasionale Hospitaal besoek het toe hy gedurende sy middagslapie op 3 September 1975, oorlede is.³⁷

Die gemeente was vir 'n jaar sonder 'n leraar, omdat al die beroepe op predikante onsuksesvol was.³⁸ Ds. D. L. Steyl is op 16 Oktober 1920 beroep. Hy was 'n hulpprediker in die gemeente van Humansdorp, toe hy na die gemeente in Odendaalsrus beroep is.³⁹ Hy het die beroep aangeneem en is op 22 Januarie 1921 in die gemeente bevestig.⁴⁰

Hy het in 'n moeilike tyd predikant van die gemeente geword, want die land was toe deur 'n ekonomiese depressie geraak. Die depressie van 1921 het ook die gemeente swaar getref. Eweseer moet met die uitwerking van die Eerste Wêreldoorlog van (1914 - 1918) op die ekonomie van die land en die gemeente as sodanig rekening gehou word. Daarmee gepaardgaande was die gemeente lank sonder 'n herder en die aankoop van hostelgeboue en kerksaal het 'n taamlike negatiewe effek op die finansiële posisie van die gemeente gehad. Daar was ook 'n insinking in die waarde van landbouprodukte en Merinoskape, wat teen laer pryse as gewoonlik verkoop is.⁴¹

Die leraar het sy voete gou in die gemeente gevind en die skuld is geleidelik afgewerk. Die kerlike lewe was in dié tyd tog bemoedigend, want die lidmate was meelewend en getrou wat kerkbesoek aanbetref. Lidmate het selfs sover as die Sandrivier en Wesselsbron met ossewaens gekom om die Nagmaalsviering by te woon, sodat 'n gesig van wit tente by die uispanplek naby die kerk waarneembaar was. Vanweë die nood was daar 'n dieper sin vir die geestelike lewe en toewyding onder die lidmate te bespeur.⁴²

'n Boufonds wat in die tyd van ds. Du Toit gestig is, het 'n goeie hupstoot in die tyd van ds. Coetzee gekry, want toe laasgenoemde die gemeente verlaat het, het die bedrag op £327 te staan gekom. Gedurende die bediening van ds. Steyl het die boufonds weer momentum gekry, maar weens die depressie van 1929 het dit 'n negatiewe impak op verdere insameling veroorsaak. Dit was ook die jaar toe ds. Steyl 'n beroep na Port Elizabeth aangeneem het.⁴³

Ds. Steyl het hom veral vir die opvoeding en die opheffing van die minderbevoorregte Afrikaners beywer.

Hy was toegewyd en getrou in die uitvoering van sy pligte en dit het hom geliefd onder die mense gemaak met wie hy te doen gehad het.⁴⁴

³⁷ M. G. W. de Kock, *75 Jaar van Gods genade in die Goudveld: ...*, p. 22.

³⁸ *Kerkraadsnotule Odendaalsrus*, 22.12.1919, VKA.

³⁹ *Ibid.*, 16. 10. 1920, VKA.

⁴⁰ M. G. W. de Kock, *75 Jaar van Gods Genade in die Goudveld: ...*, p. 23.

⁴¹ J. D. Wessels, *Geskiedenis van die N. G. Gemeente Odendaalsrus: ...*, p. 17.

⁴² *Ibid.*

⁴³ *Ibid.*, p. 23; M. G. W. de Kock, *75 Jaar van Gods Genade in die Goudveld: ...*, p. 24.

⁴⁴ *Die Kerkbode*, 8.3.1957, p.325 VKA.

Nadat twee ander beroepe onsuksesvol was het die mantel op ds. De Kock van Springs geval.⁴⁵ Dit was nie 'n baie aangename dag toe hy en sy gesin teen die einde van Julie 1929 by Koppie Alleen (huidige Riebeeckstad) verwelkom is nie. Teen die tyd van sy aankoms het die Augustus winde alreeds begin waai.⁴⁶

Sy teks vir sy intrepreek was (1 Kor 2.2.) 'Want ik het niet voorgenomen iets te weten onder u, dan Jesus Christus en dien gekruisigd.' Hieraan het hy die volgende 25 jaar uiting gegee.⁴⁷ Die finansiële posisie van die kerk was van so 'n aard, dat hy deur middel van die gemeentede se samewerking gepoog het om dit te verbeter. In die gemeente was sitplekke verhuur waaroor die kerkraad besluit het om dit nie langer toe te laat nie.⁴⁸ Hieraan het die gemeente heelwat inkomste verloor. Dit was 'n beginselsaak en dit moes reggestel word, want die kerk is nie 'n bioskoop of teater waar sitplekke bespreek word nie.

Hierdie gemeente het ook sy onstuimighede soos enige ander gemeente gehad. In 'n plattelandse gemeente soos Odendaalsrus was daar vir hulle geen vermaak in die dorp nie. Die gedagte van volkspele is deur ds. De Kock verwelkom. Die enigste lokaal wat geskik vir dié doel was, was die ou kerksaal wat in 1917 aangekoop is. Dit het ook as 'n bioskoop, kerksaal, raadsaal en toneellokaal gedien. Die kerkraad het na goeie hulle toestemming gegee sodat die jongmense dit vir volkspele kon gebruik.⁴⁹ Dit het aanleiding tot groot ontevredenheid gegee, want sowat 150 lidmate het as afvaardiging die kerkraad ontmoet met 'n versoekskrif dat die "toestand van sake verander moes word."⁵⁰ Die kerkraad en ds. De Kock het volstaan by die oorspronklike besluit rakende die gebruik van die ou kerksaal.⁵¹ Dit het groot ontevredenheid in die gemeente meegebring, maar gelukkig het die ongelukkigheid mettertyd verdwyn.

2. 3 DIE OPGRIGTING VAN DIE BESTAANDE KERKGEBOU

Alhoewel verskeie pogings in die verlede misluk het om 'n effektiewe boufonds te stig, het die kerkraadsbesluit van 4 Augustus 1936 wel daarin geslaag om sodanige boufonds deur te voer.⁵² Ds. De Kock het self met sy ouderlinge en diakens deur die wyke gegaan om die posisie van insameling oor 'n tydperk van drie jaar vas te stel. 'n Tydperk van vyf jaar was vir diegene gestel wat nie by die drie jaar kategorie kon inskakel nie. Volgens 'n kerkraadsnotule van 13 Julie 1936 het die voorsitter in sy verslag aan die komitee van die kerkboufonds meegedeel, dat na byna vyf wyke hy 'n

⁴⁵ *Kerkraadsnotule Odendaalsrus*, 27. 4. 1929, VKB.

⁴⁶ J. D. Wessels, *Geskiedenis van die N. G. Gemeente Odendaalsrus: ...*, p. 23.

⁴⁷ *Ibid.*

⁴⁸ *Kerkraads notule*, 6. 1. 1934, VKA.

⁴⁹ *Ibid.*, 3. 8. 1940, VKA.

⁵⁰ M. G. W. de Kock, *75 Jaar van Gods Genade in die Goudveld*, ...p. 26.

⁵¹ *Kerkraadsnotule*, 3. 8. 1940, VKA.

⁵² *Ibid.*, 4. 4. 1936, VKA.

bedrag van £1, 700 belowe is. Benewens die geld is 'n orrel ook belowe.⁵³ Die orrel was 'n skenking van mnr. en mev. Martin Steenkamp van die plaas Nooitgedacht.⁵⁴

Die hoeksteenlegging van die kerkgebou te Wesselsbron in Oktober 1939, het as belangrike aansporing vir die bou van die kerk in Odendaalsrus gedien. Die kerkraad was die mening toegedaan dat die dogtergemeente nie die moedergemeente in dié verband moes voorgaan nie. Die aanvanklike bouwerk aan die kerk het kort na die Tweede Wêreldoorlog 'n aanvang geneem. In Desember 1939 het twee hoeksteenleggings plaasgevind. Die een is deur ds. De Kock, terwyl die ander een tot eer van die Hugenote, deur sy eggenote gelê is.⁵⁵

Die inwyding van die nuwe kerkgebou het in Augustus 1940 plaasgevind. Die twee vorige leraars: di Coetzee en Steyl, het saam met ds. De Kock aan die verrigtinge deelgeneem. Die alles insluitende koste vir die bou van die kerk het £12.500 beloop. Daarbenewens is die skuld van oor die £2000.00 binne 'n kort tydjie met 'n Dankoffer van £4.341 gedelg.⁵⁶

Die pastorie as woonhuis was nie in 'n goeie toestand nie en alreeds in 1937 het dit by die kerkraad kommer gewek. Die aanvanklike bou van die pastorie het 'n proses deurgemaak, want 'n kommissie van ondersoek is eers na Schweizer-Reneke afgevaardig om die houthuise aldaar te ondersoek. Die gedagte was om die bouvallige pastorie so gou as moontlik te vervang.⁵⁷ Die kommissie het na hul terugkeer gerapporteer dat houthuise teen ongeveer £800 00 verkrygbaar is. Ondanks dit alles is daar gesloer met die bou van die pastorie, want eers in 1943 het die saak van die pastorie weer ter sprake gekom. Die nuwe dubbelverdieping pastorie is eers in 1946 in Kerkstraat teen 'n koste van £700.00 voltooi.⁵⁸

Die behuisingsnood in die Goudveld is met die instroming van mense vererger en gevolglik is 'n woning met die doel om hulppredikers te huisves, opgerig.

Dit het uiteraard in die diepgevoelde behoefte van die gemeente voorsien.⁵⁹

2. 4 DIE AANVANKLIKE TOTSTANDKOMING VAN DIE GOUDMYNE

Ds. De Kock se bediening was gekenmerk deur die goudbore wat vanaf 1934 begin gedreun het. Hierdie gedreun van goudbore het geleidelik vir die opeenvolgende skagte vanaf Virginia tot by Allanridge opgeklink.⁶⁰

⁵³ *Kerkraadsnotule Odendaalsrus*, 13. 6. 1936, VKA.

⁵⁴ M. G. W. de Kock, *75 Jaar van Gods Genade in die Goudveld ...*, p.26;
J. D. Wessels, *Geskiedenis van die N. G. Gemeente Odendaalsrus: ...*, p.25.

⁵⁵ *Ibid.*, p. 27; *Die Volksblad*, 15.12.1939.

⁵⁶ *Ibid.*

⁵⁷ *Kerkraadsnotule Odendaalsrus*, 19. 3. 1937, VKA.

⁵⁸ J. D. Wessels, *Geskiedenis van die N. G. Gemeente in die Goudveld ...*, p. 27.

⁵⁹ *Ibid.*

⁶⁰ *Ibid.*, p. 29

Die aanvanklike geskiedenis om die ondersoek na goud in die dertigerjare het by Allan Roberts (na wie die huidige Allanridge genoem is) en Ben Emmanuel Jacobson begin. Roberts 'n tandheelkundige en amateur-prospekteerder, terwyl Jacobson as vennoot 'n prokureur was. Hulle het besluit om 'n maatskappy, Witwatersrand Extensions Bpk. te stig. Die doel was om 'n toetsboorgat op Aandenk te boor. Die plaas Aandenk het aan H. P. Kloppers behoort en gevolglik is die eerste geregistreerde prospekterkontrak op 8 November 1933 tussen die eienaars van die maatskappy en Kloppers aangegaan.⁶¹

Die grond waarop opsies in die omgewing van die huidige Welkom geneem is, het bestaan uit enkele plase in die kontrei van St. Helena waar die oorspronklike Western Holdings-maatskappy saam met 'n Junior maatskappy African and European Investment Bpk., gewerk het.⁶²

Die eerste ekonomies-ontginbare neerslae is in Mei 1938 gevind. Hierdie neerslae is nie in die Basaalrif (hoofrif) gevind nie, maar die uitslae het as aansporing vir verdere ondersoek gedien. Kort voor lank is op die plaas Uitsig 694 deur die maatskappy African and European Investment die basaalrif op 'n diepte van 2701 voet deurgedring. Slegs 'n maand daarna is 'n groter ekonomiese ontginbare neerslag op die plaas St. Helena 642 ontdek.⁶³

Na afloop van die Tweede Wêreldoorlog is die prospektering na goud in die Goudveld hervat. Op 16 April 1946 is die mees ekonomies-ontginbare goudrif ter wêreld op die plaas Geduld, wat ongeveer 3 myl (4,8 km.) van Odendaalsrus geleë is, raak geboor. Die resultaat hiervan was op 23, 000 duim penniegewig bevind. Dit het die wêreld geruk, want niks wat aan die fonds gelykstaan, is ooit in Suid-Afrika gevind nie. Dit was baie meer ekonomies-ontginbaar as die goudneerslae wat op die Witwatersrand gevind is.

Odendaalsrus was vir sowat twee maande lank die voorbladnuus van alle koerante en tydskrifte. Daarna was Odendaalsrus gereeld in die nuus.⁶⁴

Die N.G. Moedergemeente van Odendaalsrus se kerkraadslede was in 1946 uit die volgende ouderlinge en diakens saamgestel, nl. Ouderlinge: G. Conradie, I. Spannenberg, P. Lategan, M. Barnard, J. P. van der Vyver, H. Delpport, D. de Bruyn, J. Wessels, J. Ferreira, W. Taljaard, J.C. du Rand, J. A. Pretorius. Daarenteen was die diakens: P. C. van Rensburg, L. P. Grobbelaar, W. Pienaar, M. W. Welman, J. Delpport,

⁶¹ *Argiefstuk*, Welkom-Biblioteek, *Welkom, 21 Golden Years, 14. 2. 1968 – 29 .8. 1968*; M. G. W. de Kock, *75 Jaar van Gods Genade in die Goudveld: ...*, p. 27.

⁶² *Ariefstuk*, W. B., *Welkom, 21 Years, 14. 2. 1968 – 29. 8. 1968*.

⁶³ *Ibid.*

⁶⁴ L. J. Jourbert, “ ‘n Geografiese analise van die stedelike gebied Welkom” (Ongep.M. A. –Verhandeling, UOFS, 1963), p.1; *Die Brandwag*, 29.6.1945, pp. 20-21; *Die Huisgenoot*, 17. 5. 1946, p. 5.

R. Fourie, J. H. Barnard, J. le Roux H.D. Smit, J. Kock, D. van der Walt, R. van Nierkerk, M. Singleton.⁶⁵

Op kerklike gebied was die gemeente deur al die mynbou-ontwikkelinge geraak. Dit het natuurlik Virginia uitgesluit omdat dit buite die gemeentelike grense van Odendaalsrus geval het. Gevolglik is alle gemeentelike aangeleenthede in dié tyd deur die Moedergemeente van Odendaalsrus behartig.⁶⁶

In Junie 1946 skryf J. C. Mentz in *Die Kerkbode* onder die opskrif: “Ons kerk en die ontdekking van Goudvelde in die O.V.S ”, dat hy as seun van die gemeente in Odendaalsrus groot geword het. In die artikel voer hy aan dat hy twee jaar lank ernstig oor die ontwikkelinge as gevolg van die goudontdekking in die gebied gedink het. Hy stem ook saam met ‘n ene J. de Wet oor sy brief in die jongste uitgawe van *Die Kerkbode*, dat die Kerk baie keer by sodanige ontwikkelinge te laat is. Mentz voer aan dat oral word voorbereidings vir toekomstige ontwikkeling gemaak en dat planne daarvolgens opgestel word. Hoewel dit gebeur is daar geen gewaarwording van enige beplanningsraamwerk van die Kerk se kant nie.

Na aanleiding van sy studie van die Kerk en sy arbeid in die stad, is dit gewoonlik ‘n groot bate as ‘n subekonomiese saal- en pastorieboufonds gestig word. Hy was van mening dat met die ontplooiing van ‘n hele aantal myne en die nodige arbeidskragte, sowat vyf gemeentes binne enkele jare onontbeerlik sou wees.⁶⁷ Die ondervinding het hom geleer dat indien ‘n leraar beroep word, die nodige fondse altyd vir die traktament gevind word. Hy het ook op die noodwendigheid van ‘n kerk en pastorie, om ‘n leraar vir een van die toekomstige gemeentes te beroep, gewys. Derhalwe word “ ‘n Kerklike Ontwikkelingsfonds vir die Vrystaatse Goudvelde” voorgestel.⁶⁸

Hy het ook aangevoer dat baie van die boere wat hom ken sy tydgenote is. Hy was van mening dat hulle wat finansiële sterk is, behoort ‘n tiende van hul inkomste vir sodanige fonds af te staan. Hy het ook geen twyfel gelaat oor hulle toegeneetheid vir die saak van die Here nie.

In sy skrywe aan die redakteur het hy dit as ‘n oopbrief aan sy “ou gemeente-makkers en bekendes van sy kinderjare” gerig.⁶⁹ Hy het gehoop dit word nie as voorbarig beskou nie. Hy was oortuig daarvan dat die uitvoering van sodanige voorstelle slegs tot heil vir die kerk en nageslag sou wees.⁷⁰

In *Die Kerkbode* van 1948 is dit duidelik volgens ds. De Kock, dat die gemeente in die laat veertigerjare heelwat uitgebrei het. Onder diegene wat na die Goudveld toe gekom

⁶⁵ *Kerkraadsnotule Odendaalsrus*, 10. 2. 1946, VKA.

⁶⁶ J. D. Wessels, *Geskiedenis van die N. G. Gemeente Odendaalsrus: ...*, p. 29 en p. 31.

⁶⁷ *Die Kerkbode*, 06. 1946, Deel 1, p. 807 VKA.

⁶⁸ Ibid.

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Ibid.

het, was gelowiges wat in diens van die Here kon staan. In St. Helena wat ongeveer 11 myl suid van Odendaalsrus geleë is, is 'n ouderling en diaken in dieselfde jaar benoem. Vanweë die uitbreiding in die gemeente het twee Sondagskole die godsdiensoonderrig aan die kinders verskaf, terwyl die gewone skool ook nie volgens hulle aard en funksie agterweë gebly het nie. Die snelle mynbou-ontwikkeling het ook 'n effek op die uitbreiding op kerlike gebied gehad, omdat die kerkraad ook indertyd heelwat vergroot is. Daarenteen was die kerkraad verplig om 'n derde pastorie sedert 1905 te laat bou, omdat die eerste bouvallige pastorie gesloop is. Die tweede pastorie het letterlik uitmekaar gebars, sodat 'n derde pastorie volgens moderne en wetenskaplike vereistes opgerig is. Laasgenoemde pastorie is teen 'n koste van £7000 00 gebou. Die toestroming van die naturelle het ook 'n Sendingpastorie vir die ywerige Eerw. F. Boshoff 'n noodsaaklikheid gemaak.⁷¹

Eweseer was die Sending vir ds. De Kock 'n ernstige saak en dit was vir hom na aan die hart.⁷² Voor die koms van die sendelinge was T. Hlabahlaba die enigste evangelis van sowat 180 lidmate, wat hy moes bearbei. Dit het spoedig geblyk dat die Sendinggemeente nie finansiëel die mas kon opkom nie. Daarteenoor was die Moedergemeente se uitgawe ongeveer £60 00 per jaar, wat die gemeente nie kon bekostig nie. Die evangelis was getrou aan sy kerk en het sy pligte met nougesetheid uitgevoer tot hy later afgetree het.⁷³

Met die stig van goudmyne het die gedaante van die Sendingveld aansienlik verander. Die kampongs by die myne sowel as die getroude naturellekwartiere, asook die groot getalle in die lokasie, het die werk onmoontlik vir een gemeente gemaak. Dit het daartoe aanleiding gegee dat 'n Sendinggroep bestaande uit die gemeentes van Wesselsbron, Odendaalsrus en Hennenman tot stand gekom het. Gevolglik het die gemeentelike sendingwerkzaamhede deel van die Sendingaksie van die Goudveld in die geheel geword.⁷⁴

Die leraar het ook sy dank uitgespreek teenoor die Here vir al die seëninge, hoewel ook verliese deur die dood gely is.⁷⁵

By 'n vergadering van die Weleerwaarde Ring van Winburg, wat in Welkom op 8 April 1953 gehou is, het sendingwerk sterk as roeping van die kerk na vore gekom. Die klem is sterk op die doen van sendingwerk geplaas, in stede daarvan om slegs daarvoor te praat.⁷⁶

Die eerste sendeling was eerw. W. F. Boshoff en hy is deur eerw. W. P. Dippenaar opgevolg.⁷⁷ Laasgenoemde is op Saterdag, 25 November 1951, 'n paar myl buite

⁷¹ *Die Kerkbode*, 1948, Deel 1, p. 570 VKA.

⁷² M. G. W. de Kock, *75 Jaar van Gods Genade in die Goudveld: ...*, p. 28.

⁷³ J. D. Wessels, *Geskiedenis van die N. G. Gemeente Odendaalsrus: ...*, p. 31.

⁷⁴ *Ibid.*

⁷⁵ *Die Kerkbode*, 1948, Deel 1, p. 570 VKA.

⁷⁶ RCH 1/1/3 *Ringsnotule Winburg*, 1949 - 1965.

⁷⁷ J. D. Wessels, *Geskiedenis van die N. G. Gemeente Odendaalsrus: ...*, p. 31.

Odendaalsrus ontvang, waarna hy en sy gade na die pastorie geneem is. Hulle is die middag op 'n amptelike wyse in die kerkkoshuis ontvang. Die onderskeie sprekers het by dié geleentheid die groot taak beklemtoon wat op die sendeling gewag het. Onder die sprekers wat opgetree het, was ds. B. A. Muller (later Professor aan die Kweekskool van Stellenbosch), Voorsitter van die Gesamentlike Sendingkommissie, ds. D. van der Merwe, Algemene Sendingsekretaris,⁷⁸ eerw. J. de Beer konsulent, en D. Groenewald, die Naturellekommissaris.

By die ontvangs van 'n versierde koek wat aan mev. Dippenaar oorhandig is, het laasgenoemde dit duidelik gemaak dat hulle van nature pioniers is en wel vir die uitdaging kans sien. Daarop het eerw. Dippenaar geantwoord dat hy as 'n Vrystater 'n "ere-skuld het om by die Vrystaatse Kerk te vereffen."⁷⁹ Hy het dit ook duidelik gestel dat hulle nie slegs gekom het om die evangelie te verkondig nie, maar veral ook om 'n beter verstandhouding tussen Blankes en die Bantoes te bewerkstellig. Eweseer het hulle ook groot ideale vir die werk gekoester en derhalwe gaan hulle die toekoms met geloofsmoed tegemoet.⁸⁰

Ds. Dippenaar het in *Die Kerkbode* van 1953 die doel van die Vrystaatse Kerk met betrekking tot sendingwerk, "die opbouing van 'n Christelike gemeente as uitgangpunt" voorgehou. Daarenteen ook "die bearbeiding en evangelisasie van die instromende Bantoes." Sy doel was nie om proseliete van reeds bestaande kerke te maak nie. Hy het geglo dat die wat tot die lig van die waarheid gekom het, die lig van die evangelie na die plekke sou neem vanwaar hulle gekom het. Hy was van oortuiging dat op die wyse die hele Afrika eendag met die ware God bekend sou wees.⁸¹

Die Vrystaatse Goudgebied het as Sendinggebied dorpe soos Hennenman, Virginia, Harmonie, Welkom, St. Helena, Odendaalsrus, Allenridge Wesselsbron en Odendaalsrus as brandpunt van die ontwikkelinge omvat. Die uitbreiding van die gebied na weerskante wat in digbewoonde distrikte ontwikkel het, het die werk soveel te meer moeiliker gemaak vir twee sendelinge om te behartig. Derhalwe was 'n derde sendeling vir die bearbeiding van die Vrystaatse Goudveld onontbeerlik.⁸² Vanweë die omvang van die werk is die sendelinge ook mettertyd deur etlike evangeliste bygestaan.⁸³

Met die uitbreiding van die Moedergemeente het ouderling J. J. Odendaal ter gedagtenis aan sy moeder 'n huis as Sendingpastorie, geskenk.

Hy het dit grotendeels ter gedagtenis aan sy moeder, wat 'n ruim hart vir die Sending gehad het, gedoen.⁸⁴

⁷⁸ *Die Kerkbode*, 3. 1. 1951, Deel 1, p. 9 VKA

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Ibid.

⁸¹ *Die Kerkbod*, 8. 4. 1953, Deel 2, p. 456.

⁸² Ibid.

⁸³ J. D. Wessels, *Geskiedenis van die N. G. Gemeente Odendaalsrus: ...*, p. 31.

⁸⁴ Ibid.

Die Ring van Odendaalsrus het deur middel van die Ringskommissie ‘n nuwe gemeente van die Ned. Geref. Sendingkerk in die O.V.S. goedgekeur. Hiedie gemeente is op 24 Junie 1952 gestig en staan as Virginia Ned. Geref. Sendinggemeente bekend.⁸⁵

Die grense van die gemeente is soos dié van die Moedergemeente van Virginia vasgestel. Derhalwe is die grense soos volg bepaal: “Tussen Ventersburg en Virginia: Vanaf Bloemskraal met Maselspruit tot in Sandrivier. Aan die oorkant van die plase Vaalbankskuil, onderverdeling no.1, Doornhoek Katie Robyn. Tussen Hennenman – Virginia: Goedbegin, Onverwag, Gelukspan, Somerveld, Saaiplaas met onderverdelings, Kaal Veli, Dirksburg Vido Jurgenshof Tarka, Dupreezlaer, Jonkersrust tot aan die rivier. Tussen Theunissen, Rietfontein, Winburg – Virginia: Stille Woning, Glen Ross, Kalkoenkrans, Welkom, Doornrivier, Weltevrede, Richeleu Plecy, Miraal, Donkerkloof, Bosrand, Krugerskraal, Le Roux, De Rust (laasgenoemde drie plase behoort aan Virginia), en dan weer tot by Bloemskraal.”

Die kerkraadslede het uit die volgende ouderlinge en diakens bestaan: Die ouderlinge was Daniel Mangoejane, Abiel Mtingoe, Johannes Mohali. Hulle was vir twee jaar verkies. Michael Ramabolu, Jacob Kholoanyane, David Moagi, was vir vir een jaar jaar gekies. Die diakens was Maythan Lepita, Abram Motsei, Jaftha Motsoane. Hulle sou ‘n twee jaar termyn dien, en Isaac Kolisang, Gert Molipa, Jaco Monokoane slegs vir een jaar. Daarenteen was die gemeente onder die Ring van Odendaalsrus ingedeel. Die konsulent was die leraar van Ventersburg, terwyl J.P. Jacobs die Scriba Synodi was.⁸⁶

Ds. De Kock het in *Die Kerkbode* van 1954 oor die omvattende werk op die gebied van die Sending geskryf. Hy het onder andere op ‘n besoek aan die lokasie naby Welkom gewys en melding van die baie natuurlike huise gemaak. Eweseer van die nuwe doelmatige kerkzaal wat daar opgerig is. Hy was van mening dat die saal in ‘n groot behoefte voorsien en dat dit die taak sou vergemaklik.

In teenstelling hiermee was die posisie van die Sendinggemeente in Odendaalsrus redelik haglik. Die nagmaalsdienste is buite die kerkgebou gehou en baie natuurlike moes buite die kerk op die grond gesit het. Gevolglik het eerw. Dippenaar soms in die versengende hitte ‘n uiters moeilike taak gehad. In dié tyd voor die oprigting van ‘n gebou van samekoms, is goeie vordering met die boufonds gemaak. Die nuwe lokasie naby Odendaalsrus sou volgens bespiegeling eers oor ‘n geruime tyd van twee jaar ‘n voldonge feit wees. Daarenteen het die gemeente al etlike jare vir die oprigting van ‘n nuwe kerkgebou in die lokasie voorbereidings getref, sodat hulle slegs op die finale kennisgewing daarvoor gewag het. Die Kerk Jeugvereniging het ook nie agterweë gebly om die Sendinggemeente by te staan nie, want hulle het aan die gemeente ‘n “pragtige silwer nagmaalservies” geskenk.⁸⁷

⁸⁵ *Die Kerkbode*, 13. 8. 1952, Deel 2, p. 327 VKA.

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ *Die Kerkbode*, 24. 3. 1954, Deel 1, p. 396 VKA.

Die sendingwerk in St. Helena was ook aan die gang en heelwat uitbreiding het ook daar plaasgevind. Die gebou wat as skool daar gebruik is, was ook vir eredienste aangewend.⁸⁸ Daar was 'n tyd toe dit moeilik was om vir elke nuwe uitbreiding persele te kon kry. Hierdie probleem is later met die goeie samewerking van ds. de Kock en hulp van die mynowerhede uitgeskakel.⁸⁹ Hiervolgens is die tempo van uitbreiding geleidelik versnel. Alhoewel nog 'n moeilike pad in die vooruitsig gestel is, was dit terselfdertyd as 'n goeie geleentheid beskou om die evangelie aan naturelle van verskillende dele van die land en Afrika te verkondig. Die opvatting was dat die Kerk van die O.V.S. dit so gou moontlik moes doen.

In Virginia is 'n huis vir die evangelis opgerig, terwyl 'n kerkgebou vir die blanke gemeente bykans voltooi was. Daarenteen het Hennenman die oprigting van 'n kerkgebou vir die nuwe lokasie met mening aangepak. Hierteenoor het Wesselsbron wat nie binne die dampkring van die mynbou-ontwikkelinge en invloed is nie, 'n tweede evangelis vir sendingwerk aangestel.⁹⁰

Op die gebied van sendingaktiwiteite is al hoe meer besef dat die naturelle vinnig die mag van kennis en getalle raaksien. Ds. De Kock het ook te kenne gegee dat selfs op godsdienstige gebied, die naturelle later aan die spits van hul eie sake sou wou staan. In dié tyd wou die naturellekinders na std. V1 ook hul skoolonderrig in beide ampstale gehad het. Daardeer word die verkryging van werk in die land vergemaklik.⁹¹

Metertyd is ook twee vroue verenigings, die Vroue Sendingbond en die Oranje Vrouevereniging op die been gebring. Op Sending- en Welsynsgebied is uitmuntende werk gedoen. Dit was alles deel van die gemeentelike werksaamhede van Odendaalsrus wat as groot geestelike inspirasie vir ander gedien het.⁹²

Dit was gedurende die ampstermyn van ds. De Kock, dat twee gemeentes, nl. Welkom (wat St. Helena nog ingesluit het) afgestig is. Die rede vir die betrokke gemeente se afstigting moet aan die mynbou-ontwikkeling in Welkom toegeskryf word. In dié tyd het die nuwe afgestigte gemeente ook nog die gebied van St. Helena bedien.⁹³

Intussen het daar bepaalde ontwikkelinge in die Moedergemeente in Odendaalsrus plaasgevind. Die gemeente het in 1952 vir ds. H. J. Vorster as hulpprediker beroep. Die werk het net eenvoudig vir ds. De Kock te veel geword en die kerkraad het dit besef.⁹⁴

Ds. De Kock het op 31 Oktober 1954 Organiserende Sendingsekretaris en sendeling onder die Jode geword. Dit was in 'n tyd toe die Vrystaatse Kerk 'n Organiserende Sending-Sekretaris nodig gehad het.

⁸⁸ Ibid.

⁸⁹ M. G. W. de Kock, *75 Jaar van Gods Genade in die Goudveld: ...*, p. 28.

⁹⁰ *Die Kerkbode*, 24. 3. 1954, Deel 1, p. 396 VKA.

⁹¹ Ibid.

⁹² J. D. Wessels, *Geskiedenis van die N. G. Gemeente Odendaalsrus: ...*, p. 32.

⁹³ Ibid.

⁹⁴ *Kerkraadsnotule Odendaalsrus*, 26. 3. 1953, VKA.

Hy het eers in Hennenman gewoon en vandaar sy pligte behartig, hoewel hy gedurende 1960 na Bloemfontein verhuis het.⁹⁵

In ds. Vorster se tyd is verskeie pogings aangewend om 'n medeleraar te bekom, maar al die pogings het misluk. Nadat 'n kommissie benoem is om die aangeleentheid te ondersoek wat daarna aan die kerkraad terug gerapporteer het, is besluit om 'n aanbeveling aan die Ring te maak te maak vir 'n nuwe gemeente wat van die Moedergemeente kon afstig.⁹⁶

Hierna is die Gemeente Odendaalsrus-Oos in 1955 gestig.⁹⁷ Hierdie gemeente sal breedvoerig in die betrokke hoofstuk behandel word. In 1955 het ds. Vorster die gemeente verlaat en het hy Organiserende Sekretaris van die K.J.V. in die O.V.S geword.

Ds. P. W. Marais het die beroep van die kerkraad op 3 September 1955 aangeneem en hy was die sewende leraar wat die gemeente bedien het.⁹⁸

Gedurende sy bediening het die kwessie van die beker en die kelkies ter sprake gekom. Die kerkraad het met 'n meederheid van drie stemme op die kelkies besluit.⁹⁹ Die kerk was gewoonlik stampvol en veral met die Nagmaalbediening. Gevolglik was daar gewoonlik 'n probleem om almal in die kerk te akkommodeer. Gevolglik het die kerkraad besluit dat kerkgangers en kinders wat nie Nagmaal gebruik nie, in die motors moes wag totdat almal bedien is. Diegene wat in die motors gewag het, is gewoonlik daarna van verdere reëlings verwittig.

In 1958 het ds. Marais 'n beroep na Brixton aanvaar en op 25 Mei 1958 het hy en sy gesin van die gemeente afskeid geneem.¹⁰⁰ Hy het dikwels tydens sy bediening groot skares na die eredienste gelok.

Nadat verskeie beroepe uitgebring is, het die kerkraad vir 'n tweede maal ds. D. J. Conradie van Transkei-Sending in Decoligny beroep. Hierna het hy die beroep aanvaar en op 30 Januarie 1959 word hy en sy gade vriendelik ontvang.

Hy het ook soos ds. Marais 'n behoefte aan 'n kerksaal gehad. Dit is op 13 Mei 1960 met die huidige kerksaal wat ingebruik geneem is, verwesenlik.¹⁰¹

⁹⁵ M. G. W. de Kock, *75 Jaar van Gods Genade in die Goudveld: ...*, p. 29; *Die Kerkbode*, 13. 11. 1963, Deel 2, p. 663.

⁹⁶ *Ibid.*, p.32.

⁹⁷ *Jaarboek van die Ned. Geref. Kerk 1956*, p. 326.

⁹⁸ *Kerkraadsnotule Odendaalsrus*, 30. 7. 1955, VKA.

⁹⁹ *Ibid.*

¹⁰⁰ *Ibid.*, 3. 5. 1958.

¹⁰¹ *Ibid.*, 26. 3. 1960; M. G. W. de Kock, *75 Jaar van Gods Genade in die Goudveld, ...* . p. 35.

Hy was veral bekend vir sy diens van barmhartigheid, want in die gemeente het allerlei sosiale en maatskaplike probleme bestaan. Die mees degraderende maatskaplike ewels soos dranksmokkelary was aan die orde van die dag. In baie ouerhuise was verslegtende toestande heersend. Hawelose gesinne was in die ou dubbelverdieping pastorie gehuisves. Dikwels was beide ouers in die tronk vanweë dranksmokkel of ander misrabele ewels. Hierdie verswakkende en neerdrukkende heersende toestande het daartoe bygedra, dat ds. Conradie die Herwinvereniging gestig het. Trouens, dit het later die Herwintehuis geword, maar vandag is dit as die Huis-Conradie bekend. In die kerksaal was ook werkers vir die Raad van Diens van Barmharigheid ingeruim.¹⁰²

In 1961 het die Moedergemeente van Odendaalsrus 1 677 siele en 863 lidmate¹⁰³ teenoor 1 740 siele en 1 076 lidmate van 1950 gehad. Die daling veral in lidmaattal moet hoofsaaklik aan die afstigtings toegeskryf word.¹⁰⁴

Op 14 Junie 1962 het ds. Conradie sy demissie ontvang. Hy het 'n beroep na sy geboorte dorp Hoopstad in die Vrystaat aanvaar. Ongelukkig is sy lewe kort geknip toe hy tragies op 11 Januarie 1978 gesterf het. Die gemeente was vir ongeveer twee jaar herderloos na ds. Conradie se vertrek.¹⁰⁵

Vanweë die historiese ontvouting word die stigting van die onderskeie gemeentes volgens historiese verloop behandel. Desondanks, kan dit nie die geheelbeeld van die ontstaan en ontwikkelingsgang van gemeentelike bearbeiding in die Goudveld versteur nie.

2. 5 DIE AFSTIGTING VAN GEMEENTES

2. 5. 1 Afstigting van Welkom

Die Ring van Winburg wat te Hennenman byeengekom het, het besluit dat die afstigting van die gemeente op 17 Maart 1950 om 7:30 in St. Helena sou plaasvind. Daar is ook besluit dat die naam vir die nuwe afgestigte gemeente as Welkomgemeente bekend sou wees.¹⁰⁶

Die grense van die gemeente is by 'n Kerkraadsvergadering op Saterdag, 11 Maart 1950 soos volg vasgestel: "beginnende by die Sandrivier – die plase Vaalbank, Kaalpan, Wolwepan, Rietpan, Katbosdraai, Theronia, Rietkuil, Jacobsrust, Meriba, Erfdeel en na die Meinskag Geduld no.2, dan na Bothmasrust, Kaalvallei, Homestead, Klippan, Stuurmanspan, Tarka, Lourine, Sandrivier."¹⁰⁷

¹⁰² Ibid., pp. 35 – 36.

¹⁰³ Jaarboek van die Nederduitse Gereformeerde Kerk, 1961, p. 287.

¹⁰⁴ Ibid., 1950, p. 289.

¹⁰⁵ M. G. W. de Kock, *75 Jaar van Gods Genade in die Goudveld, ...*, p. 35.

¹⁰⁶ Ibid., 1945 - 1955, VKA; 1/1/3 RCH *Ringsnotule Winburg*, 1 Februarie 1950.

¹⁰⁷ *Kerkraadsnotule Welkom*, 11. 3. 1950.

Die eerste kerkraadslede van die gemeente het uit die volgende lede bestaan, nl. Ouderlinge wat vir twee jaar verkies is: D. C. Uys, P. N. Lategan, G. S. P. Laubser, J. D. van Schalkwyk, A. J. M. van Aarde, A. C. Grotius. Die volgende lede was vir een jaar verkies: D. R. de Wet, M. S. Fourie, S. J. van der Berg, P. C. Janse van Rensburg, F. A. Kokett, J. I. Kruger.

Die volgende diakens was vir twee jaar: W. Botes, B. Fouch, A. C. van Wyk Oosthuizen, G. van der Merwe, V. Kruger, A. P. Oosthuizen. Die daaropvolgende was vir een jaar verkies: J. H. van Schalkwyk, D. J. Uys, B. R. L. van Wyk, P. L. Jacobs, C. Steenkamp, I. Cronje.¹⁰⁸ Hierdie kerkraadslede is in April voorgestel, terwyl die eerste beroep op 'n leraar uitgebring is.¹⁰⁹

By die tweede kerkraadsvergadering van die gemeente op 13 Mei 1950 onder die voorskitterskap van die konsulent, ds. De Kock, is aan die kerkraad meegedeel, dat ds. D.W. Krynauw die beroep aangeneem het. Die voorgenome predikant het laat weet dat hy nie voor 20 Augustus 1950 in die gemeente kon begin nie.¹¹⁰ By dieselfde vergadering is besluit dat die gemeentlike ontvangs van ds. Krynauw in die ontspanningsaal van St. Helena sou plaasvind. Die ontvangs is vir die eerste Vrydag na sy aankoms gereël. In opeenvolging van die voorbereidingsdiens om 7:00, die Saterdagoggend, die Sondagoggend se vroeë biduur om 7:00, die Nagmaal gedurende die erediens om 10:00. Daarenteen is ds. Krynauw se intreepreek vir na die bediening van die Nagmaal beplan.¹¹¹

Ds. Krynauw is deur proponente H. J. van Niekerk en L. A. D. Roux in die pas gestigte gemeente bygestaan. Weens die groot bevolkingsgroei in die Goudveld en die steeds toenemende getalle van Moedergemeente in Welkom, het die totstandkoming van nog 'n gemeente, 'n voldonge feit geword.¹¹²

By 'n Kerkraadsvergadering van die Gemeente Welkom op 26 Augustus 1950 en onder die voorsitterskap van ds. Krynauw, is die aangeleentheid van Bedelia as 'n nuwe uitbreiding aangeroei. Ds. De Kock het by dié vergadering die kerkraad meegedeel, dat die uitbreiding Bedelia uitgelê word. Volgens hom was dit noodsaaklik om vir 'n kerk en pastorie-erwe aansoek te doen. Die gesamentlike onderhandeling van erwe tussen di. Krynauw en De Kock is deur eersgenoemde leraar voorgestel.¹¹³

Na aanleiding van 'n kerkraadsvergadering op 11 Augustus 1951, is sake rakende 'n bouplan van 'n kerksaal in St. Helena behandel. Die voorsitter het die kerkraad meegedeel, dat die Boukommissie 'n saal voorgestel het, wat min of meer soos die saal

¹⁰⁸ *Die Kerkbode*, 1950, Deel 1, p. 742 VKA.

¹⁰⁹ *Ibid.*, p.712.

¹¹⁰ *Kerkraadsnotule Welkom*, 13. 5. 1950, VKA.

¹¹¹ *Ibid*

¹¹² *Gedenkalbum: F. en J. Meyer, N. G. Kerk St. Helena 1952 - 2002: Halfeeuvesvieringe*, p.10, SKK.

¹¹³ *Kerkraadsnotule Welkom*, 26. 8. 1950, VKA.

van Welkomgemeente lyk. Die kerkraad het tentatief op die aankoop van boumateriaal deur die Boukommissie besluit.¹¹⁴

Op 'n meer geestelike nood het die sendingaktiwiteite van die gemeente het by 'n kerkraadsvergadering op 2 Februarie 1952 ter sprake gekom. Die kerkraad het die aanbeveling van die gesamentlike Sendingkommissie oor die stigting van 'n selfstandige Sendinggemeente oorweeg. Die kerkraad was in beginsel die saak goedgesind en het die aangeleentheid aan die plaaslike Sendingkommissie opgedra. Die taak van die kommissie was om die nodige inligting in te win, sodat die kerkraad oor die kommissie se bevindings ingelig kon word.¹¹⁵

In terme van konkrete verwickelinge in die gemeente is die aangeleentheid oor 'Kerkgrond by Dagbreek' op 11 Augustus 1951 in oënskou geneem.¹¹⁶ Die voorsitter het aan die kerkraad gerapporteer dat 'n erf vir 'n pastorie teen £225.00 verkry is. Daarenteen het die koste van die erf vir die kerk op £550.00 te staan gekom. Die kerkraad het derhalwe besluit dat die koopkontrak aan Townships Board (Dorperaad) gestuur word. Eweseer moes aansoek gedoen word vir die wysiging van die klousule om binne drie maande te bou nadat die kooptransaksie afgehandel is. Die kerkraad se besluit was dat die drie maande eerder na drie jaar gewysig moes word.¹¹⁷ Die afleiding van dié kerkraadsbesluit kan moontlik toegeskryf word aan die berekende koste vir die voorgenome geboue en die finansies wat nie onmiddellik voorhande was nie.

'n Verdere besluit van die kerkraad om die kontrak slegs te teken en van krag te maak, as die plaaslike owerheid die vergunning van drie maande na drie jaar toegestaan het. Om die kontrak van krag te maak sou ds. Krynauw en C. J. Steenkamp as skriba, dit geteken het.

By 'n daaropvolgende kerkraadsvergadering wat op 5 April 1952 in die skoolgebou in St. Helena gehou is, het sake soos die aankoop van kerkgrond in St. Helena te berde gekom. Daar was onder meer besluit dat die voorsitter en skriba die nodige dokumentasie vir die aankoop van die erwe 711 en 718 teen £650 namens die kerkraad sou teken.

Die kerkraadsvergadering het ook sake rakende kerkgrond in Dagbreek, 'n nuwe uitbreiding in Welkom behandel. Die kerkraad het besluit dat die voorsitter 'n opsie sou neem op die grond wat aan hom in Dagbreek uitgewys is.¹¹⁸ Hierdie gemeentelike uitbreidings moet hoofsaaklik aan die ontwikkelinge van die Goudmynbedryf toegeskryf word, omdat al hoe meer indiensnemings by die goudmyne plaasgevind het.

Dit was by 'n Buitengewone Ringsvergadering in Welkom op 17 April 1952, dat die versoek van die Kerkraad van Welkomgemeente oor die afstigting van St. Helena, wat

¹¹⁴ Ibid., 11.8.1951.

¹¹⁵ *Kerkraadsnotule Welkom*, 2. 2. 1952, VKA.

¹¹⁶ Ibid., 11. 8. 1951.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ *Kerkraadsnotule Welkom*, 5. 4. 1952, VKA.

toe nog 'n wyk van Welkomgemeente was, gehanteer is. Die Ring van Winburg het aan die Ringskommissie aanbeveel om oor te gaan tot afstigting van dié deel van Welkomgemeente en om die grense te handhaaf soos die Kerkraad van Welkomgemeente dit aanbeveel het.¹¹⁹ Dit het die dorpsuitbreidings soos Bedelia, Rheerderpark en ses plase omvat met inbegrip van St. Helena, wat binne die gebied van die Ring van Winburg was.¹²⁰

Op 13 September 1952 is die stigting van die Sendinggemeente by die betrokke kerkraadsvergadering behandel. Die kerkraad het besluit dat die stigting op 20 September 1952 sou plaasvind. Derhalwe het die kerkraad besluit dat die plaaslike Sendingkommissie die plegtigheid van die Sendinggemeente se stigting sover moontlik moes bywoon. Die voorsitter het ook by die geleentheid gedurende die kerkraadsvergadering, die kerkraad meegedeel dat hy met die Armsorgkommissie oor die betrokke bedrag van £108 as moontlike betaling aan die skriba van Odendaalsrus ooreengekom het. In effek sou dit die betaling van twee sendelinge se salarisse vanaf Julie tot September voorsien. Hy het die kerkraad daarop gewys dat indien sodanige betaling deur die kerkraad gemaak sou word, dat die kerkraad vanaf Oktober tot Desember 1952 van enige finansiële verpligtinge gevrywaar sou wees.¹²¹

Die gemeentes wat van die Moedergemeente Welkom afgestig het, is St. Helena, Dagbreek en Reitzpark.¹²²

Die statistiese gegewens van die gemeente in 1952 in terme van siele en lidmate is soos volg: Siele 2 400 en lidmate 1 200;¹²³ en in 1956 was daar 3 725 teenoor 1 614 lidmate.¹²⁴ Die toename in getalle gedurende die middel vyftiger jare is aan die mynboubedryf toe te skryf wat in volle swang was. Dit het daartoe bygedra dat al hoe meer mense na die Goudveld toe gekom het.

Die leraars wat die Moedergemeente van Welkom sedert die stigting tot so ongeveer die laat sestiger jare bedien het, was di. Krynauw, maar voor sy koms het M. T. R. Smit met die bediening in die gemeente gehelp. As hulppredikers het J. J. van Niekerk en L.A.D le Roux bygekom. Gedurende 'n kerkraadsvergadering van 24 Junie 1953 het die kerkraad besluit om ds. Krynauw se demissie na afloop van die aanddiens op Sondag, die 28 Junie 1953 aan hom te oorhandig. Hy het 'n beroep na Theunissen aanvaar. In die tyd het ds. A. du Toit as konsulent vir die gemeente opgetree. 'n Groslys van moontlike kandidate is tydens 'n kerkraadsvergadering op 14 September 1953 vir die doel om 'n predikant te beroep, opgestel. Die groslys het name van kandidate soos onder andere bevat: Di J. Joubert, N. de Lange, G. Higgs, Otto, J. J. C. Reyneke, G.

¹¹⁹ RCH 1/1/3 Ringsnotule van Winburg, 17 April 1952.

¹²⁰ F. en J. Meyer, *N. G. Kerk St. Helena 1952-2002: ...*, p.11.

¹²¹ *Kerkraadsnotule Welkom*, 13. 9. 1952, VKA.

¹²² *Die Kerkbode*, 1952, Deel 2, p.39 VKA; RCH 1/1/3 Ringsnotule van Winburg, 1 Desember 1954; *Die Ramshoring*: Gemeentebled N. G. Gemeente WELKOM: 50 Jarige Feesuitgawe, 8 – 10 September 2000, ..., p. 1.

¹²³ *Jaarboek van die Ned. Geref. Kerk*, 1952, p. 391.

¹²⁴ *Ibid.*, 1956, p. 320.

Koornhof, A. L. Badenhorst, G. J. J. Boshoff en prop. B. Van Rensburg. Die beroepskeuse het op ds. Boshoff geval, maar hy het nooit die beroepsbrief ontvang nie. Die kerkraad het toe besluit om later so 'n brief te voltooi.¹²⁵ Na afloop van 'n kerkraadsvergadering wat op 16 Oktober 1953 gehou is, het die kerkraad weer vergader om die gebruiklike prosedure te volg ten einde 'n predikant vir die gemeente te beroep. Die name van die kandidate wat by die geleentheid op die groslys verskyn het, was soos volg: Di. B. J. de Klerk, A. L. Badenhorst, prop. B. van Rensburg, J. T. Jordaan, P. J. Jourbert en J. J. Jordaan. Die keuse het op ds. Badenhorst geval.¹²⁶

Laasgenoemde leraar het die beroep na Welkomgemeente aanvaar, aangesien 'n reëlingskomitee vir die ontvangs van ds. Badenhorst en sy gade by 'n kerkraadsvergadering op 5 Desember 1953 saamgestel is. Die komitee is uit die volgende kerkraadslede saamgestel: Die ouderlinge was D. de Wet, B. Stapelberg, G. Loubser, N. Joubert, terwyl die diakens L. le Roux, L. Weeber en H. Wessels was. Ouderling Joubert het as sameroeper opgetree. Die kerkraad het ook by die geleentheid besluit dat prop. Van Rensburg sy verlof na die bevestiging van ds. Badenhorst kon neem.¹²⁷ Dit was gedurende ds. Badenhorst se bediening dat 'n mooi sierlike kerkgebou opgerig is.¹²⁸

Op 1 Mei 1954 gedurende 'n kerkraadsvergadering het die voorsitter die vergadering meegedeel, dat Welkom op die vooraand van nuwe uitbreidings staan. Hierdie uitbreidings het die Stadsklerk aan die voorsitter meegedeel. Hierdie inligting was vir die gemeente van Welkom van groot belang, aangesien 'n terrein of erf in daardie tyd sowat £1000 00 gekos het. Om met die uitbreidings tred te hou het die gemeente geen alternatief gehad, anders as om die geld te leen nie. In effek sou al die uitbreidings min of meer op 'n bedrag van ongeveer £8000 00 te staan kom. Die voorsitter was van mening dat die gemeente nie vir al die terreine verantwoordelik gehou kon word nie. Die gemeente mag nie volgens hom as die plek beskou word waar die kerkkantoor sy geld belê en dat die gemeente rente daarop moet betaal nie. Inteendeel die kerkkantoor behoort eerder hul geld in die terreine te belê, terwyl die kerkraad van die gemeente die kerkkantoor gereeld op hoogte van sake in verband met al die verwickelinge van moontlike uitbreidings sou hou.

Die kerkraad het op 'n voorstel eenparig besluit dat daar by die kerkkantoor aangedring moet word, om verantwoordelikheid rakende terreine vir toekomstige uitbreiding te aanvaar.¹²⁹

¹²⁵ *Kerkraadsnotule Welkom*, 24. 6. 1953, VKK.

¹²⁶ *Ibid.*, 16. 10. 1953.

¹²⁷ *Ibid.*, 5. 12. 1953.

¹²⁸ A 500 Brosjure. Bloemfontein Kerkargief Brosjure: *Ned. Geref. Kerk Welkom*, 1957.

¹²⁹ *Kerkraadsnotule Welkom*, 1. 5. 1954, VKK.

‘n C. S. V. –kollekte het ook by die betrokke kerkraadsvergadering ter sprake gekom. Die kerkraad het eenparig besluit dat met die oog op al die kollektes, dat hulle eerder ‘n nominale bedrag van £2.10s. aan die C. S. V. –kantoor sou stuur in plaas daarvan om ‘n kollekte te hou.¹³⁰

Die gemeente se sendingaktiwiteite het ook onder die Goudveldse Sendingraad geressorteer.¹³¹ Op ‘n kerkraadsvergadering van 16 Oktober 1954 is die gekonsolideerde salarisskale vir die sendelinge behandel. Nadat die voorsitter die gekonsolideerde salarisskale vir die Sendelinge verduidelik het, het hy daarop gewys dat die skale ‘n verhoging van £14 per jaar is. Dit het vir die gemeente ‘n verhoging van £42 per jaar ingehou. ‘n Voorstel is toe gemaak dat die kerkraad by die gekonsolideerde salarisskale van die Sendingraad moes inval. Die hele verandering was eenparig met die voorstel wat gemaak is.¹³² Hierna het die gemeentelike posisie met die oog op ‘n moontlike afstigting van St. Helenawyk ter sprake gekom. Afgesien van die afstigting van die wyk Dagbreek wat by ‘n vorige kerkraadsvergadering ter berde gekom het, is Reitzparkwyk ook later op 10 Augustus 1957 by ‘n kerkraadsvergadering vir moontlike afstigting behandel.¹³³ Dit sal by die toepaslike afdelings behandel word.

In terme van die ontwikkelingstendens in die gemeente is die volgende kerkraadslede op 15 September 1957 verkies: Die ouderlinge is D. C. Uys, P. Lategan, A. C. Grotius, J. van Schalkwyk en J. J. Scheepers. Hulle is almal herverkies tot die kerkraad. Die diakens wie almal tot die kerkraad verkies is, was onder andere: B. Fouche, A. C. van Wyk Oosthuizen, G. van der Merwe, J. Kok, M. Marx en M. P. Prinsloo. Hierteenoor is die volgende ouderlinge tot die kerkraad verkies: J. Pieterse, J. Wasserman, E. P. Sevenster, F. Rossouw, asook die diakens H. Viljoen, L. Moolman.¹³⁴

By bovermelde vergadering is ook die inwyding van die kerksaal behandel en gevolglik is ‘n reëlingskomitee aangewys. Dit het uit ds. Krynauw en twee proponente bestaan.¹³⁵

In die notule van die kerkraad wat op 3 Mei 1958 dui, is ds P. de Villiers Mellet op 15 Maart 1958 in die Moedergemeente Welkom as leraar bevestig.

Hy het as leraar in die gemeente ongeveer nege jaar gearbei, voordat hy die gemeente verlaat het.¹³⁶

Op 29 Augustus 1958 het Mej. E. M. Ehlers, plaaslike maatskaplike werkster die kerkraad oor maatskaplike probleme in die gemeente kom toespreek. Nadat die kerkraadsvergadering amptelik geopen is, het sy aan die woord gekom en aangevoer dat drankmisbruik, egskeiding en kinderverwaarlosing die grootste probleme is

¹³⁰ Ibid.

¹³¹ A 500 Brosjyre. *Ned. Geref. Kerk. Welkom, 1957.*

¹³² *Kerkraadsnotule Welkom*, 16. 10. 1954, VKK.

¹³³ Ibid., 10. 8. 1957.

¹³⁴ Ibid., 15. 9. 1957.

¹³⁵ Ibid.

¹³⁶ *Die Ramshoring*. Gemeentebld N. G. Gemeente WELKOM ..., p. 2; *Kerkraadsnotule Welkom*, 3. 3. 1958, VKK.

waarmee sy in die gemeente te doen gekry het. Na afloop hiervan is enkele vrae aan haar gestel wat sy beantwoord het. Sy is hierna hartlik bedank waarna sy die vergadering verlaat het.¹³⁷

Die moontlikheid van verdere uitbreiding in Sandania ('n Voorstedelike woongebied) het ook by 'n kerkraadsvergadering op 30 Junie 1958 na vore gekom. Die voorsitter het met die oog op verdere uitbreiding in die gebied gewys op moontlike afstigting en dat niemand daarteen gekant is nie. Alhoewel dit om praktiese redes nog nie 'n prioriteit hoef te wees nie. Op versoek van die voorsitter is besluit om die Dorpsbestuur te nader rakende die verkryging van 'n kerkperseel, sodra genoemde bestuur 'n nuwe uitbreiding in die omgewing van Sandania beplan het. Hy het die moontlikheid van 'n medelaar behandel in die lig van die voorafgaande verwickelinge. Na aanleiding van vermelde verwickelinge het die kerkraad besluit om by 'n latere kerkraadsvergadering die kwessie van 'n medeleraar te bespreek.¹³⁸

Die gemeente se hart het ook warm geklop in verband met die Sending, want op 30 Januarie 1959 het die kerkraad besluit om in die vervolg £2 per maand aan die Sendingraad te gee. Dit moes slegs vir opleiding van evangeliste aangewend word.¹³⁹ Hiervolgens het die gemeente geensins neutraal teenoor die belangrikheid van sendingwerk gestaan nie. Die gemeente het juis by die Goudveldse Sendingraad aangesluit, sodat sy roeping ook op daardie gebied tot vervullking kon kom.

Desnieteenstaande is die Sondagskoolverslag op 13 Januarie 1961 gedurende 'n kerkraadsvergadering behandel. Volgens die verslag het die Sondagskool in die begin van 1960 'n tekort aan personeel gehad. Die wisseling van personeellede by die Sondagskool is aan gereelde verhuisings te wyte. Alhoewel daar altyd weer nuwe Sondagskoolpersoneellede bygekome het, het die gemeente nog altyd 'n tekort aan personeellede gehad.

In die begin van die tweede kwartaal is daar ook met die hou van weeklikse voorbereidingsklas onder leiding van ouderling H. J. Kleynhans 'n aanvang geneem. Hierdie klasse het gelei tot groot inspirasie en krag vir dié wat dit gereeld bygewoon het.

Die verslag maak melding dat slegs 'n geringe persentasie van die kinders die Sondagskool uiters swak besoek het en daar is sekerlik kinders in die gemeente wat geheel-en-al nie die Sondagskool besoek nie. Daar is volgens die verslag 'n gewag gemaak dat die ouderlinge gedurende hul huisbesoek wel die aangeleentheid sou aanspreek. Die kinders moes dus aangemoedig word om Sondagskoolklasse by te woon.

¹³⁷ Ibid., 29. 8. 1958, VKK.

¹³⁸ Ibid., 30. 6. 1958.

¹³⁹ Ibid., 30. 1. 1959.

Die insentief om pryse uit te loof vir gereelde bywoning van Sondagskoolklasse het byval gevind. Dit het daartoe bygedra dat vyf-en-sewentig kinders elkeen 'n hallelujaboekie as erkenning ontvang het.¹⁴⁰

Volgens die verslag het die diplomas en seëls die doel waarvoor dit oorspronklik ingestel is, gemis. Die verslag lui verder só: “Die personeel het heelwat besprekings in hierdie verband gehad en het besluit dat dit beslis regstelling verdien. Daar is alreeds daarmee 'n begin gemaak aan die einde van 1960 en ons hoop en vertrou dat dit aan die einde van die nuwe jaar ten volle sal beantwoord aan die doel waarvoor dit oorspronklik ingestel is.”¹⁴¹

In 1961 het die Moedergemeente van Welkom 1 957 siele teenoor 1 015 lidmate gehad.¹⁴² Hierteenoor is die gemeente in 1950 met 289 dooplidmate en 297 belydene lidmate gestig.¹⁴³ As in aanmerking geneem word dat drie gemeentes in 'n periode van ongeveer drie-en-vyftig jaar van die gemeente afgestig is, dan is dit ongetwyfeld 'n merkwaardige prestasie in die geskiedenis van die gemeente.

2. 5. 2 Afstigting van Virginia

Na aanleiding van ds. A. J. de Villiers se skrywe het hy in Januarie 1951, pas uit die kweekskool per trein by die spoorwegstasie Lin Abo in Virginia aangekom. Volgens hom was die spoorwegstasie net voor die treinbrug van die Sandrivier. Hy is egter in 'n saaltjie op Lin Abo ontvang wat net na sy aankoms afgebreek is. Hy het sy intree-preek in 'n monteersaal van die skool op Lin Abo gelewer. Daarin het hulle ook die eredienste gehou. Hulle het ook dienste beurtelings in Virginia- en Harmoniemyne se enkelkwartiere gehou. In dié tyd was Virginia nog deel van Hennenman en daar was geen pastorie, saal of kerk beskikbaar nie. Hy het saam met ds. J. F. Mentz as leraar van Hennenman gewerk. Die interessante is dat hy ook in laasgenoemde se belydenisklas in die Paarl was. As ongetroude en later ook as getroude moes hulle tydelik by mense loseer.¹⁴⁴

By 'n Ringsvergadering op 14 April 1951 het die Kerkraad van Hennenman 'n skriftelike versoek aan die Ring van Winburg om afstigting van Virginia, as 'n eie selfstandige gemeente voorgelê. Die Ring het opdrag gegee dat al die relevante dokumente rakende afstigting aan die Ringskommissie vir spoedige afhandeling oorhandig moes word. Daarbenewens het die Ring opdrag tot stigting van die voorgename gemeente en vir die bepaling van gemeentelike grense gegee.¹⁴⁵

¹⁴⁰ Ibid., 13. 1. 1961.

¹⁴¹ Ibid.

¹⁴² *Jaarboek van die Ned. Geref. Kerk*, 1961, p. 295

¹⁴³ Ibid.

¹⁴⁴ Privaatbrief van ds. A. J. de Villiers aan ds. J. P. Möller, i.v.m. 'n *Historiese oorsig oor Virginia Gemeente*, 24. 4. 2001, pp. 1 - 2.

¹⁴⁵ RCH 1/1/3 *Ringsnotule Winburg*, 14. 4. 1951 VKA

‘n Skrywe gedateer 13 Mei 1951 van die Skriba van die Ring van Winburg aan die Redakteur van *Die Kerkbode* in Kaapstad, is ook ‘n duidelike bevestiging dat die Ringskommissie in opdrag van die Ring die stigting van Virginia Gemeente goedgekeur het. Desgelyks is die stigtingsdatum vir 9 Junie 1951 bepaal. Die gemeente sou voortaan binne die Ringsressort van Winburg val.

Die gemeente se grense is ook tussen Ventersburg en Virginia bepaal: “Vanaf Bloemskraal is Maselsspruit die grens tot waar dit in die Sandrivier loop; vanaf die oorkant van Sandrivier dan die plase Vaalbankskuil, Vaalbankskuil – Onderverdeling nr.1, Doringhoek, Kalie, Robyn.

Tussen Hennenman en Virginia: Goedbegin, Onverwag, Gelukspan, Somersveld, Saaiplaas met onderverdelings, Kaal Valley, Dirksburg, Video, Jurgenshof, Tarka, Du Preezslaer, Jonkersrus tot aan die rivier.

Tussen Theunissen, Rietfontein, Winburg en Virginia: Stillewoning, Glenross, Kalkoenkrans, Welkom, Doringrivier, Weltevrede, Welgeleë, Richelieu, Plooy, Admiraal, Donkerkloof, Boskop, Bosrand, Hazor, Perdekuil, Eureka, Palmietfontein tot weer by Bloemskraal.”¹⁴⁶

Die ouderlinge van die kerkraad wat vir een jaar verkies is, was soos volg: “L. F. Erasmus ((Harmoniewyk), L. F. Erasmus (Tarka), C. P. Bitzer, J. A. Fourie, S. J. L. van Niekerk. Die ouderlinge om twee jaar te dien: P. J. Pienaar, J. L. Mentz, W. H. Steyn, B. J. Stapelberg, D. F. Stassen, V. H. Adendorf. Die diakens daarteenoor vir een jaar: J. W. J. Steyn, R. J. Wolfaardt, W. J. Pretorius, W. A. Hawley, J. H. F. Stip, H. L. S. Scholtz. Diakens vir twee jaar: M. H. Wessels, E. H. Wille, A. B. Bosman, E. A. Conroy, J. A. C. Niemann.”¹⁴⁷

By ‘n Kerkraadsvergadering op 24 Junie 1951 is proponent A. J. de Villiers, wat alreeds in die gemeente werksaam was, beroep. Gedurende ‘n daaropvolgende kerkraadsvergadering van 27 Julie 1951 het dit by die betrokke vergadering bekend geword, dat prop. De Villiers die beroep aanvaar het. Hy het in sy telegram dit duidelik gemaak dat hy graag die naweek van 18 Augustus 1951 in die gemeente terug wou wees.¹⁴⁸

Op ‘n kerkraadsvergadering van 17 November 1951 het die aangeleentheid oor die bou van ‘n kerk of twee sale ter sprake gekom. Ds. De Villiers was van mening dat Harmonie, ‘n nabyliggende gebied wat binne die bedieningsveld van Virginia geressorteer het, besig is om verlore te gaan. As rede daarvoor is aangevoer dat daar geen vergaderplek was nie. Hy was verder van mening dat twee kerksale die oplossing was, sodat Virginia en Harmonie elkeen hul eie kerksale kon hê.

¹⁴⁶ Byvoegsel. ‘n Brief van die Skriba van die Ring aan die Redakteur van *Die Kerkbode*, 13. 5. 1951 tot *Kerkaadsnotule Virginia*, 1951 – 1956 VKA.

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ *Kerkraadsnotule Virginia*, 27. 7. 1951 VKA.

Daar is ook by die kerkraadsvergadering melding gemaak van die planne vir die bou van 'n pastorie. Die voorneme is ook by die vergadering gemaak om dit so gou moontlik by die boukontraakteurs in te handig, sodat hulle so gou moontlik hul tenders kan indien. By die geleentheid is ds. De Villiers versoek om by die Kerkkantoor vir 'n lening van ongeveer £20 000 aansoek te doen en om uit te vind teen watter voorwaardes en rentekoers dit kon geskied. Daarenteen het die Finansiële Kommissie opdrag ontvang om by daaropvolgende kerkraadsvergadering oor die finansiële stand van sake van die gemeente te rapporteer, benewens uitsluitel oor die bou van 'n kerk vir die gemeente of twee onderskeie kerksale om sodoende ook in die behoefte van Harmonie te voorsien.¹⁴⁹

Na aanleiding van 'n kerkraadsvergadering is daar op 12 Desember 1951 besluit om 'n pastorie vir die gemeente van Virginia te laat bou. Die kerkraad het ook aan ds. De Villiers en ouderling P. J. Pienaar tekenregte op dokumente vir die aankoop van die grond en die oprigting van die pastorie gegee.¹⁵⁰

Intussen is met die oprigting van die pastorie 'n aanvang geneem wat op 28 Junie 1952 vir gebruik beskikbaar was. Daarteenoor is ook uiteindelik besluit om 'n kerkgebou op te rig waarvan die hoeksteenlegging op 13 Junie 1953 plaasgevind het. In opvolging hiervan is die kerkgebou die naweek van 3 - 4 April 1954 ingebruik geneem.¹⁵¹

Die kerkraad het by 'n kerkraadsvergadering op 22 Mei 1954 toestemming tot die voorbereiding vir die bou van 'n plaaslike Sendingkerk gegee. 'n Sendingkerk was van kardinale belang, aangesien die plaaslike Sendinggemeente nie 'n vergaderplek vir kerkdienste gehad het nie. Om uitvoering hieraan te gee is dit aan die Plaaslike Sendingkomitee opgedra om die nodige fondse van die Kerkkantoor te bekom. Die kerkraad was van mening dat die lening deur die Sendinggemeente terugbetaal moes word. Met inbegrip hiervan was dit die Plaaslike Sendingkomitee se verantwoordelikheid om toe te sien dat die lening wel aan die Kerkkantoor terugbetaal word. Daarby was die plaaslike sending ook toegelaat om onder die blanke van die gemeente te kollekteer. Die besluite wat in terme van bovermelde aangeleentheid geneem is, was eenparig.¹⁵²

Intussen het die limatetal in die gemeente toegeneem weens die ekonomiese omwenteling wat uitgeheel die Goudveld plaasgevind het. 'n Daaglikse instroming van mense het letterlik na 'n alledaagse verskynsel gelyk. Die ontwikkeling en uitbreiding moet hoofsaaklik aan die ontwikkelingstendens van die goudmynboubedryf toegeskryf word. Dit opsigself het 'n ingrypende sosio-ekonomiese verandering in die goudveldstreek teweeggebring. Dit is in die lig hiervan dat die kerkraad op 25 Junie 1955 by 'n Gewone Kerkraadsvergadering besluit het, om 'n mede-leraar te beroep as 'n hulpkrag in gemeentelike werksaamhede. Daar was aanvanklik eers gedink in terme

¹⁴⁹ Ibid., 17. 11. 1951 VKA.

¹⁵⁰ Ibid., 12. 12. 1952 VKA.

¹⁵¹ J. P. Möller, Ongeklassifiseerde historiese oorsig: *Virginia 50 Jaar*.

¹⁵² *Kerkraadsnotule Virginia*, 22. 5. 1954 VKA

van afstigting, maar die gemeente se finansies het dit nie op daardie stadium toegelaat nie. Dientengevolge het die kerkraad na gelang van 'n meerderheidsbesluit sanksie aan 'n mede-leraar in die gemeente gegee.¹⁵³ In daardie stadium het die gemeente 1 551 siele en 823 lidmate gehad.¹⁵⁴ Na aanleiding hiervan was 'n mede-leraar geregverdig, aangesien die hele situasie rakende inkomende nuwe lidmate in die gemeente daagliks vloeibaar was.

By bovermelde kerkraadsvergadering is na aanleiding van verskillende gedagtegangte besluit om 'n tweede pastorie in Harmonie te laat bou. Die verkose Boukommissie moes tot dien effekte planne vir die pastorie laat optrek wat op die daaropvolgende kerkraadsvergadering voorgelê moes word.¹⁵⁵

Intussen is daar groot vordering met die Sendingkerk gemaak, want by 'n kerkraadsvergadering op 26 November 1956 het die kerkraad besluit dat die hoeksteenlegging op Saterdag, 3 Desember 1956 moes plaasvind. In aansluiting hiertoe sou die hoeksteen deur ouderling M. H. Wessels, Voorsitter van die Boukommissie gelê word. Intussen het die kerkraad ook verneem dat goeie vordering met die bou van die Sendingkerk gemaak is.

Die saak van afstigting het by die kerkraadsvergadering op 24 Maart 1956 ter sprake gekom. Die wyk Harmonie was in daardie stadium nog deel van Virginia Moedergemeente. Die rede vir die afstigting wat by die kerkraadsvergadering in beginsel goedgekeur is,¹⁵⁶ was toe te skryf aan die groot aantal lidmate wat die gebied binnegestroom het. Hierdie toestroming moet andersins regstreeks aan die ontwikkeling en uitbreiding van die goudmyne toegeskryf word. Benewens die ekonomiese ontwikkelingstendens het dit ook ander sektore van die samelewing soos die kerk in die besonder geraak. Dit moet hoofsaaklik gewyt word aan die feit dat die mens nie net liggaam is nie, maar ook gees en siel is. Derhalwe moes die kerk met die snel toenemende ekonomiese ontwikkelingsgang van die Goudveld sedert die vroeë vyftigerjare tred hou. Dientengevolge die voornemende afstigting van Harmonie van Virginiagemeente wat by die betrokke kerkraadsvergadering ter sprake gekom het.

By bovermelde kerkraadsvergadering is 'n Kommissie van Ondersoek saamgestel om eers die lewensvatbaarheid en wenslikheid van afstigting te ondersoek. Die kommissie het by 'n kerkraadsvergadering op 26 Mei 1956 gerapporteer dat al die waarborglyste wat in opdrag van die vorige kerkraadsbesluit uitgestuur is, terug ontvang is. Hulle het by die vergadering verklaar dat al die waarborlyste nagegaan is en aanbeveel dat afstigting moes plaasvind. Die kommissie het die naam as Gemeente Harmonie voorgestaan. Hulle het ook die grense van die voornemende gemeente aanbeveel. Die kerkraad het dit alles goedgekeur en die voorsitter het Art. 104 aan die kerkraad voorgehou en die volgende aan hulle meegedeel: "Die stigting van 'n nuwe gemeente kan alleen deur die Ringskommissie op las van die Ring plaasvind en mag nie geskied

¹⁵³ Ibid., 25. 6. 1955 VKA

¹⁵⁴ *Jaarboek van die Ned. Geref. Kerk*, 1955, p. 343.

¹⁵⁵ *Kerkraadsnotule Virginia*, 25. 6. 1955 VKA.

¹⁵⁶ Ibid., 24. 3. 1965 VKA.

voordat aan die vereistes voldoen is nie, soos in Art. 104 beskryf word nie.”¹⁵⁷ In die lig hiervan is die amptelike stigting van Harmonie onder die toepaslike afdeling behandel.

Intussen het in die gemeente van Virginia verdere ontwikkelinge plaasgevind, want by ‘n daaropvolgende kerkraadsvergadering op 22 September 1956, het ds. De Villiers verduidelik dat na die afstigting van Harmonie die lidmaattal op 1 626 te staan gekom het. Hiervolgens is besluit om ‘n aanvang met die bou van ‘n pastorie in Merriespruit te maak. ‘n Boukommissie is saamgestel om die belangrikheid van die aangeleentheid te hanteer.¹⁵⁸

Die toenemende instroming van mense na die Goudveld in die klimaat van die ekonomiese eksploitasie van die Goudveld, was geensins maklik vir ‘n leraar met ‘n gemeente met lidmate van breë omvang nie. Om nie eens die sosiaal-maatskaplike dekadensie van ‘n gemeenskap in dié tyd te noem nie. Daarenteë het mense se lewens grotendeels om die materiële gewentel en het apaties teenoor die kerklike lewe gestaan. Desgelyks onder dié omstandighede het die kerkraad op 22 September 1956 op ‘n mede-leraar besluit. Nadat die gebruikelike prosedure by die kerkraadsraadsvergadering gevolg is, het die mantel as beroepskeuse op prop. J. G. Venter geval.¹⁵⁹ Alhoewel hy tydelik in die gemeente uitgehelp het, het die kerkraad waarskynlik gevoel om ‘n leraar op ‘n meer amptelike basis as ‘n mede-leraar vir die gemeente te beroep. Prop. J. G. Venter het die beroep aanvaar en het in die gemeente vanaf 9 Desember 1956 tot 28 Mei 1961 gearbei.¹⁶⁰

Op 25 November 1957 het ds. De Villiers sy demissie by ‘n kerkraadsveradering aanvaar omdat hy ‘n beroep na Queenstown aanvaar het. In die lig van die verwickelinge het die kerkraad die beroep van ‘n mede-leraar goedgekeur.¹⁶¹

By dieselfde kerkraadsvergadering is ‘n nominasielys opgestel, waarop al die kandidate op ‘n groslys vir ‘n moontlike beroep na die gemeente verskyn het. Die keuse om ‘n predikant te beroep het op ds. C. F. B. Naude van Potchefstroom geval. Na alle waarskynlikheid het laasgenoemde nie die beroep aanvaar nie, want by ‘n kerkraadsvergadering op 6 Januarie 1958 is ‘n nominasielys vir ‘n aantal kandidate, wat op die groslys verskyn het, opgestel. Na die gebruikelike prosedure stiptelik gevolg is, het die keuse vir die beroep op ds. H. A. Roux van Senekal geval.¹⁶²

Desnieteenstaande was die beroep op laasgenoemde leraar ook onsuksesvol. Derhalwe het die kerkraad op 24 Maart 1958 besluit om ‘n beroep op ds. M. C. Hattingh van Oos-Londen uit te bring.¹⁶³ In 1959 was die kerkraad soos volg saamgestel: Ouderlinge J. J.

¹⁵⁷ Ibid., 26. 5. 1956 VKA.

¹⁵⁸ Ibid., 22. 9. 1956 VKA.

¹⁵⁹ Ibid.

¹⁶⁰ J. P. Möller, ... *Virginia 50 Jaar*.

¹⁶¹ *Kerkraadsnotule Virginia*, 25. 11. 1957 VKA.

¹⁶² Ibid., 6. 1. 1958 VKA.

¹⁶³ Ibid., 24. 3. 1958 VKA.

Viljoen, H. J. Cilliers, P. C. Kritzinger, A. F. de Kock, N. J. Smit, J. A. Whiteman, M. H. Wessels, J. A. de la Harpe, P. J. P. Ackerman, G. T. C. Bosch. D. H. de W. Jacobs, L. C. Gresse, A. C. Roode, G. J. N. Kruger, S. H. van Dyk, J. F. G. Lorenzen, J. A. M. van Rooyen, P. J. Pienaar, J. J. C. Williamson, W. Groenewald, E. H. Wille, E. A. Relling, C. J. Steyn, M. C. C. Mentz, J. P. Blignaut, C. J. Steenkamp, J. A. C. Nieman, J. D. Human, A. W. A. Human, H. F. Prinsloo, H. P. Gunter, J. H. Carstens, W. H. Steyn, W. H. de S. Snyman, P. B. Venter, D. J. Pienaar, J. A. F. Fourie. Daarteenoor was die diakens D. Hattingh, J. L. Theron, I. Marais, A. Lourens, M. C. Pretorius, J. H. Snyman, C. J. Barlow, M. R. Pritchard, A. W. Wessels, J. H. Truter, L. C. Blom, W. A. van Zyl, C. J. Geel, L. J. Looek, J. H. Steenekamp, D. van Niekerk, P. J. de Kock, P. Lamont, C. O. Viljoen, A. J. Lubbe, P. S. de Wit, F. J. Theron, J. J. Pietersen, S. A. J. Esterhuizen, A. L. Luwes, J. Bothma, G. J. Pretorius, G. D. Joubert, C. F. Zietzman, B. F. van Huysteen, J. A. Louw, P. W. de Vos, B. van Rensburg, J. A. Naudé.¹⁶⁴

Ds. Hattingh het die beroep aanvaar en hy was in die gemeente werksaam tot 10 Maart 1961. Na aanleiding van sy demissie het ds. McDonald by 'n kerkraadsvergadering op 10 Maart 1961 dit só gestel: "Die erns van hierdie oomblik. Dis nie 'n demissie om na 'n ander gemeente gaan nie, maar een van losmaak van bande met die bediening weens swak gesondheid." Hierna het ds. McDonald met die volgende Skrifgedeelte in Ps 62:6 gelees: "Wees net maar stil tot God, my siel, want van Hom is my verwagting!" Hy is ten laaste bedank vir sy aandeel in die Ring en ook vir wat hy vir die Kerk in die Oranje-Vrystaat beteken het.¹⁶⁵

Teen 1961 het die gemeente 1 533 lidmate¹⁶⁶ teenoor die 503 lidmate in 1953¹⁶⁷ gehad. Dit wil sê, drie maal meer as in die begin vyftigerjare van die gemeente se bestaan. Derhalwe is dit te verstane dat Harmonie, Virginia-Wes en Virginia-Oos van Virginiagemeente afgestig is, terwyl Saaiplaas later weer van Harmonie O.V.S gemeente afgestig is.¹⁶⁸ Benewens Harmonie O.V.S. gemeente het al die ander afstigtings na 1961 plaasgevind. Gevolglik is daardie gemeentes buite die behandelingstydperk van die betrokke studie.

Die leraars van die gemeente het gekom en gegaan, maar elkeen het 'n bydrae tot die waarmaak van bepaalde bedieningsoogmerke gemaak. As dit nie 'n kerksaal of kerkbou was nie het dit nietemin deurtentyd met aanverwante aangeleenthede verband gehou. Die merkwaardige is dat die kerk nie in sy eiesoortige omvang en voortstuwende aard in vergelyking met die ekonomiese eksplorasies en eksplorasies agter gebly het nie. Alhoewel die sosio-ekonomiese wel toonaangewend vir die blootlegging van die Goudveld was, het die geestelik-religieuse en kulturele kragte ook op die ontwikkelingsdinamika van die Goudveld ingewerk. Die ekonomiese konjunktuur word wel op 'n tydskaal van vraag en aanbod gebalanseer, maar is

¹⁶⁴ *Jaarboek van die Ned. Geref. Kerk, 1959*, p. 312.

¹⁶⁵ *Kerkraadsnotule Virginia*, 10. 3. 1961 VKA.

¹⁶⁶ *Jaarboek van die Ned. Geref. Kerk, 1961*, p. 571.

¹⁶⁷ *Ibid.*, 1953, p. 323.

¹⁶⁸ J. P. Möller, *Virginia 50 Jaar*.

terselftertyd nooit onafhanklik van enige generatiewe kragte wat voedend of bydraend tot die algemene ekonomie inwerk nie.

Dit is in die lig hiervan dat ander dikwels onwaarneembare inwerkende kragte soos kerk en skole ook tot die ontwikkelingsaard en wese van die Goudveld bygedra het. Alhoewel die kerk in sy diepste wese en aard nie soseer altyd vooropgestel is nie, is dit as institusionele inselling onmiskenbaar vir die geestelike behoefte van die mens. Hierdeur het die kerk tot die ontwikkelingsgang en selfs tot die kwalitatiewe aard van die mense in die Goudveld 'n bydrae gemaak.

Uiteraard is die ontwikkeling van die Goudveld aan die veelheid van gemeenskapsfasette afhanklik. In dié veelheid en omvangrykheid van ontwikkelingskragte het die kerk in braak ontvouende Goudveld steeds aan sy roepingsbewustheid vasgehou. In dié klimaat van braak en ongerepte ontwikkeling het die kerk wel as sigbare simbool verrys. Derhalwe het kerkgeboue en gemeentes oral in dorpe van die Goudveld soos reuse monumente gestalte gekry. 'n Konkrete bewys van die kerk se roeping en sy gerigtheid en dat die Goudveld ook veel aan die kerk vir sy geskiedenis verskuldig is.

2. 5.3 Afstigting van St. Helena

As gevolg van die bevolkingsaanwas en die toenemende getalle in Welkomgemeente, het dit onafwendbaar vir die stigting van 'n nuwe dogtergemeente op 3 Junie 1952 geword. Die afstigting van die gemeente het gepaardgegaan sonder 'n bruidskat en moes onder 'n gedeeltelike skuldslas van Welkomgemeente gebuk gaan. Die pastorie is wel aan die afgestigte gemeente gegee wat binne gemeentelike grense ressorteer. Die bou van die (tweede) pastorie was deur die hulp en ondersteuning van die goudmyn van St. Helena moontlik gemaak. Hulle het die nodige boumateriaal vir die oprigting van die pastorie voorsien. Daarenteen is verskeie bydraes deur die kerkraad, gemeentelike en instansies gemaak. Die hoeksteenlegging is deur R. H. MacWilliam, die eertydse mynbestuurder van die goudmyn in St. Helena gemaak. Dit opsigself is iets besonder, want nêrens sover bekend het dit in die geskiedenis van die N. G. Kerk gebeur nie.¹⁶⁹

Die volgende gemeentes het in dié tyd onder die Ring van Winburg geval, nl. Winburg, Rietfontein, Ventersburg, Hennenman, Odendaalsrus, Allanridge, Welkom, Virginia, Wesselsbron, Bothaville en St. Helena. Ds. A. J. de Villiers van Virginia was die konsulent van St. Helenagemeente.¹⁷⁰

Gedurende die eerste kerkraadsvergadering van St. Helena op 25 Junie 1952 is die eerste kerkraadslede gekies. Die ouderlinge was F. van Eeden, J. Fourie, A. C. Grotius, F. A. Kokott, R. R. Pretorius, F. B. Labuschagne, P. N. Lategan, P. C. J. van Rensburg, J. J. Scheepers, J. M. de Villiers, B. B. Buitendag, B. Badenhorst, J. J. Pretorius en M. S. Fourie. Die diakens was J. I. Cronje, M. J. Marx, W. H. Nieman, P. P. van Rooyen,

¹⁶⁹ F. en J. Meyer, *N.G. Kerk St. Helena 1952 - 2002: ...*, pp. 10 - 11; *Die Kerkbode*, 1950, Deel 1, p. 6; *Die Kerkbode* 1952, Deel 2, p. 39 VKA.

¹⁷⁰ F. en J. Meyer, *St. Helena N. G. Kerk 1952-2002: ...*, p. 11.

J. J. D. van Schalkwyk, J. H. van Schalkwyk, C. J. Steenkamp, S. van der Westhuizen, G. Opperman, H. Prinsloo, J. L. Gibson, J. M. Moolman en H. van Niekerk.¹⁷¹

Die afbakening van die gemeentelike grens was meer spesifiek soos volg vasgestel: “Vanaf Vrystaat Geduld, no.2 tot by Friedesheim-halt en vandaar al met die treinspoor tot by die noordwestelike hoekbaken van die plaas Uitkyk no.534. Vandaar met ‘n denkbeeldige reguitlyn tot by die noordoostelike hoekbaken van die plaas Vlakplaas no.667 waar Tempest-weg in Toronto-weg loop. Vandaar met ‘n denkbeeldige reguitlyn tot by die gesamentlike hoekbaken van die plase Vlakplaas, St. Helena en Marmagelli. Vandaar met ‘n denkbeeldige reguitlyn tot by die suidoostelike hoekbaken van die plaas St. Helena en Mynbaken St. H.1. Vandaar met ‘n denkbeeldige reguitlyn na die gesamentlike hoekbaken van die plase Stuurmanspan, Ongegend, Jonkersrust, Du Preezlaer en Tarka, dan die plaas Jonkersrust tot aan die rivier; aangesien Rheederpark in die nuwe gemeente val, sal die grens sodanig wees dat dit ook die hostel in Rheederpark by die nuwe gemeente insluit.”¹⁷²

By dieselfde vergadering is die kwessie van die pastorie bespreek. Daar ds. Krynauw leraar van die N. G. Gemeente Welkom nog in die pastorie in St. Helena gewoon het, het die vergadering op voorstel van diaken H. van Niekerk besluit, dat die skriba ‘n brief aan die Kerkraad van Welkom rakende die betrokke aangeleentheid moes skryf. Hierdie voorstel was eenparig ondersteun.¹⁷³

Op 25 Junie 1952 is ‘n Gekombineerde Kerkraadsvergadering in die skoolgebou in St. Helena gehou. Al die kerkraadslede was teenwoordig by die vergadering waar ‘n beroep op ‘n leraar vir die gemeente uitgebring is. Die name van predikante wat op die groslys verskyn het was onder andere: Di. G. P. Badenhorst van Ventersburg, M. van Niekerk, Brakpan-Oos, D. Krynauw, Welkom, P. Els, Uitenhage, proponente H. J. van Niekerk, Welkom en L. A. D. Roux, Welkom, J. Crotz, Benoni-Oos, J. Louw, Selection Park, C. Perold, Brakpan, P. Z. Coetzee, De Bloem, C. Mouton, Uitenhage, P. Moodie, Petrus Steyn, G. Boshoff, Linden, E. P. J. Kleynhans, Kensington, Port Elizabeth, J. Ros, Bellville, A. Raats, Alberton, J. Luckhoff, Pretoria-Oos, R. van Tonder, Geduld-uitbreiding, J. Lombard, Florida, J. de Wet, Kokstad.

Nadat die gebruiklike prosedure van stemming plaasgevind het, is daar toe uiteindelik tussen di. Kleynhans, Krynauw en Van Niekerk gestem Ds. Kleynhans het in die uitdun rondte die meeste stemme gekry. Gevolglik was ds. Kleynhans as leraar van die nuwe gemeente beroep. Ds. Kleynhans het nie die beroep aanvaar nie en gevolglik is ds. Van Niekerk van Brakpan-Oos gemeente by ‘n Gekombineerde Kerkraadsvergadering op 30 Julie 1952 beroep.¹⁷⁴ Laasgenoemde het nie die beroep aanvaar nie, sodat ‘n verdere beroep op 8 Oktober 1952 op prop. A. du Toit van Hartbeesfontein uitgebring is.

¹⁷¹ *Kerkraadsnotule St. Helena*, 25. 6. 1952, SKK.

¹⁷² *Die Kerkbode*, 1952, Deel 2, p. 39 VKA.

¹⁷³ *Die Kerkraadsnotule, St. Helena*, 25. 6. 1952 SKK.

¹⁷⁴ Ibid.

Alhoewel hy die beroep aanvaar het, het hy eers op 1 Februarie 1953 met sy herdelike pligte in die gemeente begin.¹⁷⁵

Die nuutgestigte gemeente het baie gou 'n eie plek van aanbidding gehad, want die kerksaal wat gedurende die stigting van die gemeente in aanbou was, is in September 1952 ingewy. Dit was ook vir troues aangewend en mev. R. M. van Schalkwyk was die orreliste wat haar dienste gratis aan die kerk gelewer het.¹⁷⁶

Die kerkraad het by 'n kerkraadsvergadering wat op 13 Maart 1953 gehou is, besluit om 'n basaar te hou. Dit was aan die Funksiekomitee opgedra om 'n datum vir die aangeleentheid te bepaal. 'n Besluit was ook geneem dat die basaar in die kerksaal sou plaasvind.¹⁷⁷ Op die wyse het die jong gemeente al hoe meer momentum begin kry om soos 'n gewone gemeente te kon funksioneer.

Ds. Du Toit het in die Godsdienverslag van 8 April 1953 oor die geestelike lewe van St. Helenagemeente gerapporteer: “Op hierdie stadium is dit nog veelal moeilik om oor die geestelike lewe in die algemeen te oordeel. Maar dat hier baie opregte en oortuigde, eerlikmenende kinders van die Here is, is nie te betwyfel nie.”¹⁷⁸

By 'n kerkraadsvergadering wat op 12 Junie 1953 onder voorsitterskap van ds. Du Toit gehou is, het die kwessie van 'n derde sendeling vir die Goudveldse Sendingraad te berde gekom. Di. De Kock en MacDondald het die vergadering vir dié doel bygewoon en het 'n ernstige beroep op die kerkraad gedoen om hul besluit vir 'n derde sendeling te heroorweeg. Ds. De Kock het die lede van die vergadering ook meegedeel dat die Sinodale Armsorg- en Sendingkommissie 'n £100 sou bydra, indien St. Helena ook soos die ander gemeentes ten gunste van 'n derde sendeling sou besluit.¹⁷⁹ Dit wil voorkom dat vanweë die groot skuldslas van die gemeente, die kerkraad hulle nie op daardie stadium tot 'n derde sendeling kon verbind nie.¹⁸⁰

In 1959 het ds. Du Toit 'n beroep na 'n ander gemeente aanvaar. Dit was gedurende die kerkraadsvergadering van 14 Mei 1959, dat eenparig besluit is om aan ds. Du Toit 'n afskeidsgeskenk te gee. Die kerkraad het ook op 'n afskeidfunksie vir hom en sy gade besluit en dat ouderling B. Badenhorst vir ds. Du Toit aan die nuwe gemeente sou afstaan.¹⁸¹

Volgens die Notule van 'n Spesiale Vergadering of Buitengewone Kerkraadsvergadering op 22 September 1959, is ds. H. M. de Vos van Grahamstad

¹⁷⁵ F. en J. Meyer, *N. G. kerk St. Helena 1952 - 2002:...*, p. 13.

¹⁷⁶ Ibid.

¹⁷⁷ *Kerkraadsnotule St. Helena*, 13. 3. 1953, S.K.K.

¹⁷⁸ Bylae 16:1 “Staat van Gods Godsdien en Bylae 16:11 “Die Kerklike Ondersoek” : Verslag van die Staat van die Godsdien: *Die N. G. Gereformeerde Kerk in die O.V.S.*

¹⁷⁹ *Kerkraadsnotule St. Helena*, 12. 6. 1953, SKK.

¹⁸⁰ F. en J. Meyer, *N. G. Kerk St. Helena 1952 - 2002: ...*, p. 12.

¹⁸¹ *Kerkraadsnotule St. Helena*, 14. 5. 1959, SKK.

beroep. Hy is beroep nadat die gebruiklike prosedure van die aanwys van kandidate gevolg is. Ds. De Vos het die beroep aangeneem en hy het vir ds. Du Toit op 14 November 1959 opgevolg.¹⁸²

Dit was onder sy dinamiese leiding dat 'n doelmatige kerkgebou opgerig is. Dit was op 1 Oktober 1960, dit wil sê, op ds. De Vos se verjaardag dat die sooispitseremonie plaasgevind het. Hy het ook die hoeksteen van die kerkgebou op 3 Desember 1960 gelê. By die betrokke geleentheid het ds. Du Toit, die voormalige leraar van die gemeente die rede gevoer. Die ander sprekers wat by dié geleentheid opgetree het, is M. W. de Wet LPR en Voorsitter van die Dorpsbetuur, J. L. Cronje namens die onderwys, K.A.B. Jackson, bestuurder van die St. Helenamyn, asook lid van die SA Stigting namens die Mynbedryf, ds. W. Botes namens die Ring van Odendaalsrus.¹⁸³

By 'n kerkraadsvergadering wat op 25 Julie 1960 gehou is, het die kerkraad finaal op F. P. van Heerden as bouaannemer van Germiston besluit. Daar is ook aan die Boukommissie opdrag gegee om die kontrak met Van Heerden te sluit. Die bouaannemer het ook 'n uitnodiging ontvang om die kerkraadsvergadering op 18 Augustus 1960 by te woon.¹⁸⁴ Dit het klaarblyklik oor bou-aangeleenthede van die kerkgebou gehandel.

Op 9 Maart 1961 is by die kerkraadsvergadering besluit, dat dr. A. P. Treurnicht as primarius en ds. J. S. Gericke as secundus by die inwyding sou optree. Daarteenoor het die kerkraad besluit, dat ds. Gericke ook 'n erediens moes waarneem, indien beide predikante teenwoordig kon wees.

Daar is by 'n kerkraadsvergadering van 20 April 1961 oor die kerkinwydingstye en predikers soos volg besluit: "Saterdag, 20 Mei om 2:30 afskeidsdiens in kerksaal. Die oopluit van die deur van kerkgebou om 3:00 deur ds. De Vos se gade. Daarna sou die besoekers en lidmate die kerk kon binnegaan waar dr. Treurnicht sou optree. Saterdagmiddag, die gewone Pinksterdiens wat deur ds. Krynauw behartig sou word. Die Sondagmiddag, die afsluiting van die Pinksterbidure deur ds. De Vos."¹⁸⁵ Daar is ook by dié vergadering besluit om ds. W. C. Oosthuisen van Petrus Steyn vir die naweek van 27 Mei 1961 vir die Nagmaalviering oor te nooi.

In 1954 het die gemeente 1 990 siele en 980 lidmate¹⁸⁶ teenoor 1 600 siele en 960 lidmate in 1961 gehad:¹⁸⁷ 'n Geringe afname in die getal lidmate sedert die stigting van die gemeente in 1952.

¹⁸² Ibid., 22. 9. 1959., F. en J. Meyer, *N. G. Kerk St. Helena 1952 - 1961: ...*, P. 23.

¹⁸³ F. en J. Meyer *N. G. Kerk St. Helena 1952 - 2002: ...*, p. 23; *Ongeklassifiseerde Argiefstuk*, Welkom-Biblioteek, 14. 2. 1968 - 29. 8. 1968.

¹⁸⁴ *Kerkraadsnotule St. Helena*, 25. 7. 1960 en 18. 8. 1960, SKK.

¹⁸⁵ Ibid, 20 April 1961.

¹⁸⁶ Jaarboek van die Nederduitse Gereformeerde Kerke, 1954, p. 335.

¹⁸⁷ Ibid., 1961, p. 296.

Nadat die Kerkraad van Welkomgemeente die aangeleentheid van afstigting van St. Helena behandel het, het die saak van afstigting van Dagbreek by 'n Gekombineerde Kerkraadsvergadering op 5 Junie 1954 om 7:30 te berde gekom. 'n Kommissie is aangewys om die saak van afstigting te ondersoek.¹⁸⁸

Die saak van afstigting wat by die Ring van Winburg op 1 Desember 1954 gedien het, het aan die Ringskommissie opdrag gegee om voort te gaan met die afstigting van Dagbreek tot 'n selfstandige gemeente. Die Ring het ook aanbeveel dat die gemeente tot die Goudveldse Sendingraad toetree, asook tot die Raad van Maatskaplike Sorg vir die Goudstreek.¹⁸⁹

Die Kommissie het by 'n Gewone Kerkraadsvergadering op 14 Augustus 1954, die kerkraad meegedeel dat afstigting in die lig van doelmatige geestelike bearbeiding gewens is.¹⁹⁰

Nadat die voorsitter die artikels rakende afstigting gelees en verduidelik het, het die Kerkraad van Welkom hul goedkeuring vir die bekendmaking van die memorielyste aan die wykslede in Dagbreek gegee.¹⁹¹

Die redes vir die voornemende stigting van 'n nuwe gemeente was aan meer effektiewe bearbeiding te wyte, asook die menigvuldige gemeentelike verpligtinge wat nagekom moes word. Hierdie nuwe gemeente het voortaan as die Dagbreek Gemeente bekend gestaan.¹⁹² Benewens die geestelik aspek het daar ook uitbreidings in die Goudveld plaasgevind, want ongeveer ses myne het produksiestadium bereik. Na beraming was daar tussen 30 000 en 40 000 blankes in die Goudveld woonagtig. Hiervolgens is kerlike en gemeentelike uitbreiding voor-die-hand-liggend.¹⁹³

2. 5. 3. 1 Enkele herinneringe uit die eerste jare van gemeentelike lewe

Ds. Du Toit is met die 40 jarige feesvieringe van die gemeente gevra om 'n kort oorsig oor sy bediening gedurende 1953 tot 1959 te gee. Hy het onder meer verklaar dat dit 'n gemeente was waar baie hard gewerk moes word, veral om 'n samehorigheidsgevoel op te bou. Volgens hom kan dit die "*esprit de corps*" genoem word.¹⁹⁴ Hy het nietemin die klem laat val op getroue, hardwerkende en toegewyde lidmate. In sy eie woorde: "Maar miskien meer as op 'n ander plek, was die spreekwoord ook tiperend: Soveel hoofde, soveel sinne."¹⁹⁵

Die huisbesoek was nooit maklik nie, want dit het soms gegaan oor die opspoor en bymeekaarmaak van N. G. Kerklikdmate. 'n Algemene kenmerk van kerkvervreemdes

¹⁸⁸ *Kerkraadsnotule Welkom*, 5. 6. 1954, VKA.

¹⁸⁹ RCH 1/1/3 Ringsnotule van Winburg, 1. 12. 1954, VKA.

¹⁹⁰ *Kerkraadsnotule Welkom*, 14. 8. 1954, VKA.

¹⁹¹ Ibid.

¹⁹² Ibid., *Die Kerkbode*, 26. 1. 1955, Deel, p. 121 VKA.

¹⁹³ *Handelinge van die N. G. Kerk Sinode O.V.S.* 1956, p. 22 VKA.

¹⁹⁴ F. en J. Meyer, *St. Helena N. G. Kerk 1952 – 2002: ...*, P. 17.

¹⁹⁵ Ibid.

en selfs diegene wat los van die kerk gestaan het. Die gemeente het voortdurend 'n tekort aan kerkraadslede gehad. Hy maak ook melding van die sinode se hulp in die vorm van werkkragte wat verleen is. Die hulpkragte het uit twee proponente bestaan wat vir twee tydperke in die gemeente behulpsaam was, hoewel die tydperke nie genoem word nie. Roelf Cronje en Bernard Ter brug was die twee proponente wat die werkslas in die gemeente kom verlig het. In 1956 het die gemeente besluit om af te stig, sodat Bedelia 'n eie selfstandige gemeente geword het.¹⁹⁶

Ds. Du Toit het ten slotte op die finansiële posisie van die gemeente gewys wat dikwels 'n opraende stryd moes voer. Die troos was dat hulle nie alleen in die stryd in die Goudveld gewikkeld was nie.

2. 5. 3. 2 Enkele grepe uit die tyd van ds. H. M. De Vos

Hy het vir ds. Du Toit in November 1959 opgevolg. Hy was dinamies en baie gou is die finansiële posisie in die gemeente verbeter. 'n Nuwe sierlike en doelmatige kerk is in sy tyd in die gemeente opgerig. 'n Pyporrel wat in Holland gebou is, het sowat R8 750 00 (£4375) gekos. Dit is deur Gerrit de Waardt van die SA Orrelbouers geïnstalleer en op 18 November 1961 is dit feestelik in gebruik geneem.¹⁹⁷

'n Ander merkwaardige gebeurtenis was toe dr. Danie Craven, Voorsitter van die SA Rugbyraad, die kansel bestyg het en die opmerking gemaak het, dat 'n sportman moet bid voordat hy op die sportveld gaan.

Ds. De Vos het vir die Maties vleuel gespeel en ook vir die Westelike Provinsie, terwyl hy ook vir die Vrystaat rugby gespeel het. In dié tyd het verskeie provinsiale spelers van die Vrystaat op die kerkraad gedien. Hulle was onder andere: Vossie du Plessis, Jannie Coetzer en Paal Pretorius. Daar was J.H. (Tielman) van Schalkwyk, voorsitter van die St. Helena Rugby Klub en A. van Breda, die ondervoorsitter, wat albei as ouderlinge op die kerkraad gedien het.

Ds. De Vos was in 1961 die eerste Voorsitter van die Ring van N. G. Kerk in Welkom. Die N. G. Gemeentes van Welkom was voorheen deel van die Ring van Odendaalsrus. Dit was onder sy leiding dat die Sentrale Sendingraad van Welkom gestig is. Die Gemeente St. Helena het ook 'n aansienlike finansiële bydrae tot die boukoste van die Thabong kerk, die Sendingkerkie by St. Helenamyn en die aankoop van 'n pastorie gemaak, wat aan die Sendingkommissie beskikbaar gestel is.¹⁹⁸

Die nuutgestigte gemeentes het onmiddellik ingesien dat die baie swartmense net effektief bearbei kan word, as dit gesamentlik aangepak word. Soos alreeds vermeld het die Sentrale Sendingraad in ongeveer 1960 ontstaan. Derhalwe was die taak enorm en hulp is by die Sinode OVS aangevra. Hierop het die sinode besluit dat die gemeentes van die N.G. Kerk in die OVS die Goudveldse mynwerkers as 'n arbeidsveld van die

¹⁹⁶ Ibid.

¹⁹⁷ Ibid., pp. 23 – 24.

¹⁹⁸ Ibid., p. 25.

Vrystaatse Kerk, op 'n gesamentlike grondslag moes bearbei. Die sinode het wel die kostes van salarisse, pastorieë en diesmeer van sendelinge, leraars en evangeliste gedra, terwyl die plaaslike gemeentes die verantwoordelikheid vir die swartwoonbuurtes in die Goudveld deur die Sentrale Sendingraad moes aanvaar. Die Sinodale Sendingkommissie het vir die kampongs by die myne ingestaan.¹⁹⁹

Die swart mynwerkers het glad nie met die plaaslike swart gemeenskap geïntegreer nie, sodat 'n gemeente Merafong in 1965 gestig is. Dit het hoofsaaklik slegs uit kampongs bestaan. Hierdie gemeente het nie geografiese grense gehad nie, omdat dit met die mynbounerwerheid se eie grense in die Goudveld saamgeval het.²⁰⁰

Hierdeur het die Ned. Geref. Kerk se gemeentes in die Goudveld, sowel as St. Helenagemeente deur middel van die Sentrale Sendingkommissie en die Sinodale Sendingkommissie, al die sendingwerksaamhede behartig.

Die werk in die kampongs het baie gespesialiseerd geword, sodat slegs evangeliste en geordende leraars die werk kon doen. Ds. H. C. S. van der Mewe het namens die SSR in Thabong gewerk, terwyl die swart leraars in die swart dorpe by Odendaalsrus en Virginia werksaam was.²⁰¹

Die gemeente het in dié tyd ook van hulpleraars gebruik gemaak. Hulle was di. I. Heyns en L. Heyns.

In die laat sestigerjare het ds. De Vos 'n beroep na Vierfontein aanvaar, dit wil sê, September-November 1968. Hierna is ds. Gerrie Mostert na die gemeente beroep. Die gemeente het in afwagting op ds. Moster van 'n teologiese student, Markus Gertenbach, se dienste tussen 11 Desember 1968 en 14 Januarie 1969 gebruik gemaak.²⁰²

In die lig van die omvattendheid van die betrokke hoofstuk, word die opvolgende gedeelte in die daaropvolgende hoofstuk behandel.

2. 5. 4 Afstigting van Dagbreek

Die gemeente is op 17 Desember 1954 gestig²⁰³ en het in die Ringsressort van Winburg geval. Die grense van die gemeente is soos volg vasgestel: "Vanaf die kruising van Arraratweg en die Welkom-Odendaalsrus-spoorlyn met Arraratweg 'n noordoostelike rigting tot by die noordelike grens van Welkom-Odendaalsrus en vandaar in 'n westelike rigting tot by die Odendaalsrus-Welkom-spoorlyn, vandaar al met die spoorlyn in 'n suidoostelike rigting tot by die kruising van Arraratweg en die Odendaalsrus-Welkom-spoorlyn."²⁰⁴

¹⁹⁹ Ibid., p. 60.

²⁰⁰ Ibid.

²⁰¹ Ibid., pp. 60 - 61.

²⁰² Ibid., pp. 24 - 26.

²⁰³ *Jaarboek van die Ned. Geref. Kerk* 1957, p. 331.

²⁰⁴ *Die Kerkbode*, 26. 1. 1955, p. 121 VKA.

Die eerste kerkraadslede: Ouderlinge: H. J. Pretorius, B. J. Stapelberg, D.R. de Wet, J.J. Kriel, G. J. Herholdt, S. F. Kloppers, P. J. Terblanch, J. H. van Dyk, L. C. Geldenhuys, P.L. Kleynhans. Diakens: L. Oberholser, C. Wessels, M.S. Feireira, J. Erwee, J. J. van Heerden, C. J. Bekker, F. B. v.d. Berg, L. Roodt, C. van der Post, C. J. Britz.²⁰⁵

By die eerste Spesiale Kerkraadsvergadering op 22 Januarie 1955 is prop. S. B. J. van Rensburg beroep.²⁰⁶ ‘n Boukommissie is ook saamgestel wat uit die volgende kerkraadslede bestaan het, nl. D. R. de Wet, B.J. Stapelberg, G. C. Schoeman, J. J. van Heerden, L. Roodt. Ds. du Toit van St. Helena Gemeente het as waarnemende konsulent en voorsitter by die kerkraadsvergadering opgetree. Prop. Van Rensburg het die beroep aangeneem. Hy het in die Gemeente van Dagbreek vanaf Maart 1955 tot Augustus 1964 as predikant gedien.²⁰⁷

By die betrokke vergadering is besluit om by die Kerkkantoor vir ‘n bedrag van £750 vir kerk en pastorie-erwe aansoek te doen. Daarenteen is opdrag aan die Boukommissie gegee om al die nodige stappe vir die bou van ‘n pastorie te neem. Derhalwe moes die lede van die Boukommissie ook die koste vir die bouwerk vasstel.²⁰⁸

Die eredienste was in ‘n monteersaaltjie gehou en ‘n tydsduur van baie jare het verloop, voordat die gemeente in staat was om hul eie kerk te kon bou. Die beginjare in die tyd van ds. Van Rensburg was gekenmerk aan pioniersjare. Ds. Van Rensburg se bydra tot die *Silwer Jubileum* van die gemeente in 1979 het so gelui: “... die vaal ou opslaangeboutjie – ons eerste gemeentesentrum – was as ‘n plek bestempel waar dopelinge hulle dood in plaas van hulle doop gaan vind. ‘n Waardige evangeliedienaar het selfs getwyfel of die Woord met seën daarin bedien kon word. Hoe moedig het die kerkraad nie geworstel met probleme in verband met bouprojekte nie.”²⁰⁹

Na aanleiding van ‘n kerkraadsvergadering op 10 Mei 1955, het die kerkraad besluit om mede-verantwoordelikheid vir ‘n lening van £3 300 te aanvaar vir ‘n Sendingpastorie, wat in Welkom aangekoop sou word. Ouderling L. Geldenhuys en diaken H. van Heerden sou die dokumente namens die kerkraad onderteken. Die kerkraad het geen beswaar daarteen gehad, dat die voornemende eiendom in die naam van die kerkraad van Welkom tot voordeel van die Sendingraad van die Goudveld geregistreer is nie.²¹⁰

Die salaris van die koster is by bovermelde vergadering op £2.10s. 6d. vasgestel, terwyl die eerste skriba/kassier H. J. van Heerden was. Hy het in die *Silwer Jubileum*: ...as ‘n vyf-en-twintigjarige gedenkuitgawe verklaar: “Ek het die eerste skriba/kassier geword

²⁰⁵ Gedenkboek A350. Anon., *Silwer Jubileum N. G. Gemeente Dagbreek, 1954 - 1979* p. 5 VKA.

²⁰⁶ Ibid., p.6.

²⁰⁷ Ibid., p. 3.

²⁰⁸ *Kerkraadsnotule Dagbreek*, 22. 1. 1955, VKK.

²⁰⁹ Anon., *Silwer Jubileum N. G. Gemeente Dagbreek, 1954 - 1979*, p. 3

²¹⁰ *Kerkraadsnotule Dagbreek*, 10. 5. 1955, VKK.

sonder enige vergoeding omdat daar nie fondse was nie. Later het dit beter gegaan. Ons woonhuis was die kantoor sonder enige vasgestelde ure. Die pos het ek beklee vir byna twintig jaar. Die eerste kerk was 'n monteersaaltjie waarvan die tekens nog bestaan. Die konsistorie was in die buitelig ongeag weerstoestande. As die gemeente die Sondag die erediens goed bywoon, moes die kerkraad rondom die kateder stelling inneem en op die verhogie sit.”²¹¹

Volgens die kerkraadsnotule van 12 Julie 1955 was losiesgelde te hoog ²¹² en derhalwe het ds. Van Rensburg tydelik in 'n mynhuis gewoon.²¹³ Sy eerste prioriteit was om 'n kerkgebou te laat oprig, hoewel dit nie gedurende sy bediening in die gemeente plaasgevind het nie. Die kerkraad het wel by dieselfde kerkraadsvergadering na 'n lang beplanningsproses besluit om die gewysigde grondplan vir die bou van 'n pastorie goed te keur. Hulle was van oortuiging dat die huur vir die mynhuis te hoog geword het.²¹⁴ By 'n daaropvolgende kerkraadsvergadering van 8 Mei 1956 het die kerkraad ook aanbevelings om 'n kerkgebou op te rig aanvaar.²¹⁵

Gedurende 'n kerkraadsvergadering van 4 September 1956 het die saak van ruimte vir eredienste, bidure en aanverwante aspekte na vore gekom. Die kwessie van veelvuldige besluite wat die kerkraad vir groter doelmatigheid geneem het, het in daardie stadium onwaarskynlik weens gebrekkige fondse geblyk. Dermate was daar ook verskille of 'n kerkgebou of saal opgerig moes wees. Die bespreking by die vergadering het daarop neergekom, dat eers £7000 vir 'n kerkgebou bymekaar gemaak moes word. 'n Verdere punt van belang was dat alle besluite wat die kerkraad rakende lenings vir kerkgebou of saal geneem het, voorlopig ter syde gestel word. In daardie stadium was die gedagtegang dat die gemeente nog nie vir so 'n koste-effektiewe projek gereed is nie. Derhalwe is alle voornemende bouplanne waaroor die kerkraad besluite in die verlede geneem het, voorlopig herroep.

Die kerkraad het ook sy besluit van 25 Mei 1956 rakende spesifieke bouplanne herroep, sodat die toekomstige kerkraad die nodige vryheid vir sodanige bouplanne kon hê.²¹⁶

In 1956 was die kerkraadslede onder andere: Ouderlinge P. J. Terblanche, J. H. van Dyk, L. C. Geldenhuys, P. L. Kleynhans, B. J. Stapelberg, D. R. de Wet, H. J. Kriel, G. J. Herholdt; en die diakens was C. Wessels, M. S. Ferreira, J. Erwee, J. J. van Heerden, C. J. Bekker, D. H. Smith, L. Roodt, C. van der Post, C. J. Britz, L. Oberholzer.²¹⁷

²¹¹ Anon., *Silwer Jubileum: ...*, p. 7.

²¹² *Kerkraadsnotule Dagbreek*, 12. 7. 1955, VKK.

²¹³ Anon., *Silwer Jubileum N. G. Gemeente Dagbreek, 1954 - 1970*, p. 6.

²¹⁴ *Kerkraadsnotule Dagbreek*, 12. 7. 1955, VKK; Anon., *Silwer Jubileum N. G. Gemeente Dagbreek, 1954 - 1979*, p. 6.

²¹⁵ *Kerkraadsnotule Dagbreek*, 8. 5. 1955, VKK.

²¹⁶ *Ibid.*, 4. 9. 1956.

²¹⁷ *Jaarboek van die Ned. Geref. Kerk, 1956*, p. 325.

Afgesien van al die groeipyne waardeur ‘n nuutgestigte gemeente gewoonlik gaan, het die kerkraad op 9 Februarie 1957 die planne ook vir ‘n kerksaal finaal goedgekeur.²¹⁸ Ds. Van Rensburg het enkele maande daarna siek geword en hy was tydelik deur ‘n proponent afgelos.²¹⁹

In 1957 was die kerkraad soos volg saamgestel: Ouderlinge D.P. Naude, J. H. van Dyk, G.J. Herholdt, S. L. Naude, L. B. Kloppers, P. L. H. Kleynhans, D. R. de Wet, B. J. Stapelberg, S. A. Visser, L. C. Geldenhuys, R. P. J. Knoetze, P. J. de Villiers, G. C. Olivier, F. A. J. Krüger, W. J. Van Aswegen, M. J. Beytelli, M. S. Ferreira; en die diakens was L. J. Oberholster, J. Erwee, D. A. Smith, T. E. Deacon, J. H. Nel, C. H. van der Post, P. A. Wessels, K. C. J. Britz, L. Roodt, F. J. Breytenbach, J. J. van Heerden, C. J. Bekker, M. J. Steyl, N. F. Marais, N. van W. de Jager. W.J. Snyman, J. J. Swart, J. H. Vorster.²²⁰

Volgens die *Verlag van die Staat van die Godsdienst* het ‘n gemiddeld van 77% geen huisgodsdienst gehou nie. Dis nog erger in woonstelle, terwyl die Sondagskool bywoning as bevredigend beskou is. “Van owerheidsweë word Godsdienstonderig bevorder en in die plaaslike skole gehandhaaf. Huisgodsdienst vir bediendes is nie noemenswaardig nie.”²²¹

In terme van die geestelike lewe in die gemeente was die leraar ook nie tevrede nie. Volgens hom was daar ook diegene wat getrag het om ‘n Godwelbehaaglike lewe te voer, hoewel hulle in die minderheid was. Lidmate het ook nie meer ‘n idee van die aflegging van geloofsbelofte gehad nie. ‘n Grondige en dieperliggende kategetiese onderrig het alternatiewelik as antwoord gegeld.²²²

Die gemeente het algaande die normale prosesse van ontwikkeling deurgemaak en by wyse van fondsinsameling en dankoffers al die nodige vir ‘n funksionele gemeente bekom. Ds. Van Rensburg wat al die groeipyne van die gemeente deurgemaak en beleef het, het sy demissie op 9 Augustus 1964 ontvang.²²³

Ds. S. van Wyk het vir ds. Van Rensburg opgevolg en eersgenoemde was vanaf November 1964 tot November 1970 in die gemeente werksaam. Dit is ook in sy tyd dat die kerkgebou opgerig en op 25 November 1967 ingewy is: ‘n groot en belangrike mylpaal wat in die geskiedenis van die gemeente bereik is.²²⁴

Ds. Van Wyk het onder andere met die *Silwer Jubileum* verklaar: “Sodanig was die groei en bloei van die gemeente dat die kerkraad toentertyd ‘n hulpwerkkrag kon vra, in die persoon van ds. S.O. Skeen, ‘n emeritus leraar. Die gemeente het steeds gegroei,

²¹⁸ Ibid., 19. 2. 1957.

²¹⁹ Ibid., 4. 5. 1957.

²²⁰ *Jaarboek van die Ned. Geref. Kerk*, 1957, p. 331.

²²¹ Bylae 16. 1 Dagbreek. *Verlag: Staat van die Godsdienst*, 12. 4. 1960.

²²² Ibid.

²²³ Anon., *Silwer Jubileum N. G. Gemeente Dagbreek, 1954 - 1979*, p. 6.

²²⁴ Ibid.

sodat 'n beroep op 'n medeleraar, ds. F. J. Fourie, uitgebring is. Daarenteen het die gemeente ook 'n tweede pastorie aangekoop.”²²⁵

In 1956 het die gemeente se lidmate op 461²²⁶ teenoor 1170 siele en 800 lidmate in 1961 te staan gekom.²²⁷ Hiervolgens het die gemeente 'n beduidende groei sedert die afstigting van Welkom Gemeente in 1954 gehad.

Vanweë die historiese ontvouing van gemeentelike stigting in die Goudveld, sal daar nou aandag aan Odendaalsrus-Oosgemeente se afstigting gegee word.

²²⁵ Ibid., p. 5.

²²⁶ *Jaarboek*, 1956, p. 325.

²²⁷ Ibid., 1961, p. 298.